

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіонаознавства

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2023 р.

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХОРВАТІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГР-41

спеціальності 106 Географія

ОПП «Географія рекреації та туризму»

Максимова Дарія Олександрівна

Науковий керівник:

д. геогр. н., професор Сегіда Катерина Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

Секретар ЕК Євгенія ТЕЛЕБЕНЄВА

«_____» _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	5
1.1 Дефініція поняття «туристичний потенціал»	5
1.2. Складові туристичного потенціалу	8
РОЗДІЛ 2 ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХОРВАТІЇ	12
2.1. Природно-географічна складова	12
2.2. Суспільно-географічна складова	32
2.3. Інфраструктурна складова	49
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХОРВАТІЇ	56
3.1. Регіональні особливості туристичного потенціалу Хорватії	56
3.2. Провідні види туризму	71
3.3. Проблеми та перспективи використання туристичного потенціалу Хорватії	78
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86

ВСТУП

Важливою складовою економіки більшості країн світу є туризм, а на зростання конкурентоспроможності країни на світовому ринку все більше впливає міжнародний туризм, який стрімко розвивається. У 2017 р. показники кількості подорожей у світі були найвищими за останні сім років. Кількість відпочиваючих за кордоном туристів становила 1,33 млрд осіб, із яких 51 % – жителі Європи [68]. Найбільший інтерес серед мандрівників представляли країни Європи. Туристичний потік у цей регіон, порівняно із 2016 р., зріс аж на 8 %, тобто на 671 млн туристів [9]. Особливо популярними стали країни середземноморського узбережжя. Але у 2019 році світ вразила глобальна пандемія SARS-CoV-2, яка вплинула на всі сфери нашого життя, а також призвела до змін і суворих обмежень міграції та пересування людей і товарів. Оскільки туризм – це і є рух і подорожі, глобальні обмеження подорожей дуже вплинули на нього. Пандемія призвела до певних змін і нових умов туризму, просторового розподілу, сезонності, організації прибуття, середнього перебування, віку туристів, походження, типу розміщення тощо. Але попри все, інтерес подорожувати залишається високим і стабільним, туризм продовжує розвиватися, враховуючи нові тенденції і реалії.

Хорватія – одна із найбільш туристичних, найкрасивіших та найатрактивніших країн Європи, розташована в Середземноморському басейні, що є одним із найстаріших і найважливіших туристичних регіонів світу і найпопулярнішим туристичним напрямком в Європі. Традиції розвитку туризму в Хорватії розпочалися ще за римських часів, однак масовий туризм розширився в 1960-х і в 1970-х відповідно до економічної політики Югославії (або пов'язаний із економічною політикою Югославії). Кількість туристів, які відвідали Хорватію, зростала аж до югославських громадянських війн, які велися з 1991 по 1995 рр. З того часу Хорватія докладала успішних зусиль, щоб повернутися на міжнародний туристичний ринок. Наприклад, у 2014 році країну відвідало 13,2 млн туристів, що майже втричі більше, ніж його населення, а у 2019 році понад 20 млн туристів [9, 25, 32].

Об'єктом дослідження є туристичний потенціал. Предметом дослідження – структурні та геопросторові особливості туристичного потенціалу Хорватії. Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є виявити основні складові та характеристики туристичного потенціалу Хорватії, визначити туристичні регіони і популярні види туризму, фактори і напрямки розвитку туризму. Завдання:

- розглянути теоретичні основи дослідження туристичного потенціалу, зокрема дефініцію поняття туристичного потенціалу, визначити компонентний склад туристичного потенціалу;
- охарактеризувати природно- та суспільно-географічні складові туристичного потенціалу Хорватії;
- проаналізувати особливості використання туристичного потенціалу Хорватії, зокрема розглянути туристичні регіони та провідні види туризму, виконати SWOT-аналіз туризму в Хорватії, визначені його сильні і слабкі сторони, можливості та загрози.

При виконанні дослідження були використані такі наукові методи, як аналіз, синтез, систематизація, картографічний та інші. Були використані офіційні Інтернет-ресурси Хорватії, зокрема Міністерства туризму та спорту Хорватії [25], Міністерства охорони навколишнього середовища Хорватії [24], Бюро статистики Хорватії [9], Метеорологічної та гідрологічної служби [12] та інші, Стратегії розвитку туризму у Хорватії та розвитку країни в цілому [8, 13, 26, 32], підручники, монографії, наукові статті, офіційні сайти міжнародних організацій UNESCO [38-40], UNWTO [41], FAO [3] та інших. За темою кваліфікаційної роботи взята участь у міжнародній науково-практичній конференції «Регіон-2023: суспільно-географічні аспекти», опубліковано тези доповіді [55].

Кваліфікаційна робота бакалавра викладена на 114 сторінках, із них 20 – додатки, містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (налічує 69 позицій) та додатки. Проілюстрована 42 рисунками та містить 7 таблиць, із яких – 10 рисунків, 2 таблиці – у додатках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Дефініція поняття «туристичний потенціал»

Туристично-рекреаційна сфера – це важлива компонента економіки країни і регіонів, яка забезпечує раціональне використання культурно-історичних, природно-екологічних та інформаційно-пізнавальних ресурсів території.

Проаналізувавши різні наукові джерела, можна побачити, що одні використовують словосполучення «туристичні ресурси», а інші – «туристичний потенціал», а в деяких ці поняття виступають синонімами. В деяких публікаціях вживається термін «туристично-рекреаційний потенціал» або «рекреаційно-туристичний потенціал». Тож необхідно уточнити значення всіх цих понять і їх застосування в науково-практичній діяльності. Загальноприйнятих трактувань поняття «рекреаційно-туристичний потенціал» по відношенню до туристичної сфери не існує, тому що різні автори надають різне визначення і зміст цьому поняттю.

Перед розглядом поняття «туристично-рекреаційний потенціал», проаналізуємо концептуальні підходи до основного визначення – «потенціал». У фізичному значенні «потенціал» – це величина, що характеризує запас енергії тіла в певній точці поля. У біології «потенціал» – це частка енергії, яка використовується людиною при споживанні ним продуктів харчування. Також, розрізняють магнітний потенціал, електричний потенціал, хімічний потенціал [61]. У суспільствознавстві потенціал виступає як джерела, засоби, можливості, запаси, які можуть бути або використовуються для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети, можливості окремої особи або суспільства держави в будь-якій сфері.

Потенціал трактують як «... ступінь потужності в будь-якому відношенні, сукупність будь-яких засобів, можливостей ...» [61]. Багатогранність поняття «потенціал» пояснюється різноманіттям об'єктів, до яких воно застосовується,

і воно об'єднує різні потенціали, і полягає в тому, що всі вони містять певну сукупність здібностей чи можливостей для досягнення певних цілей в тій сфері, де застосовується те чи інше визначення. Тож, визначення «потенціал» означає наявність у будь-кого або будь-чого прихованих можливостей, або спроможність розвиватися та діяти у певних сферах [49, 61].

У публікаціях зустрічається поняття «ресурси», яке часто прирівнюють до «потенціалу». Під визначенням «ресурси» (франц. *ressources*) розуміють матеріальні засоби, запаси, цінності, кошти, які можна використати в разі потреби [69]. Важливою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що потенціал окремого підприємства або суспільства в цілому невідривний від суб'єктів діяльності, а ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності. Тобто «потенціал» включає в себе не тільки нематеріальні і матеріальних засоби, а і здібності працівника, підприємства, колективу, суспільства в цілому задля ефективного використання наявних ресурсів або коштів [64].

Деякі окремі вчені, під туристичними ресурсами розуміють поєднання компонентів природи, культурних цінностей і соціально-економічних умов, які є умовою для задоволення туристичних потреб людини [58, 60]. У цілому підтримується підхід, який відокремлює поняття «туристичні ресурси» і «туристичний потенціал» та розглядає їх за можливістю і здібністю суб'єктів туристичної діяльності використовувати ресурси в якості потенціалу.

Дутчак С.В. вважає, що туристично-рекреаційний потенціал території складають ті ресурси, які на сьогоднішній день використовуються, а також ті, які через об'єктивні соціально-економічні причини недоступні, але за певних умов можуть бути використані [51].

Туристично-рекреаційний потенціал – це сукупність органічно взаємопов'язаних матеріальних і природних засобів, що в процесі взаємодії між собою здатні виробляти продукцію або продукт. Якщо збільшується будь-який ресурс, то зростає туристично-рекреаційний потенціал [53, 69].

Туристичний потенціал підкреслює приналежність потенціалу до сфери туризму, а рекреаційний потенціал сприяє відновленню сил людини в процесі відпочинку [54]. Туристичний потенціал регіону формується завдяки можливості використання туристичних ресурсів в організації і розвитку туристичної діяльності на певній території. Здатність суб'єктів туристичної діяльності ефективно використовувати туристичний потенціал регіону забезпечуватиме успішний розвиток туристичної індустрії регіону [67]. Отже, туристично-рекреаційний потенціал – досить широке поняття, яке містить численні складові, які визначають туристично-рекреаційну привабливість певного регіону [49, 51, 69].

Можна стверджувати, що кожен регіон на основі аналізу туристичних ресурсів формує туристичний потенціал, який відповідає можливостям суб'єктів туристичної діяльності використовувати туристичні ресурси певного регіону. Туристичний потенціал сприяє підвищенню привабливості території для туристів, при цьому туристичні регіони стають перспективними [52].

Використовуючи туристичні ресурси, такі як природні, культурно-історичні, лікувально-оздоровчі, розважальні об'єкти, що можуть бути використані для організації туристичної діяльності, можна підвищити потенціал регіону за рахунок припливу коштів від туристичних, рекреаційних та оздоровчих послуг для внутрішніх і зовнішніх споживачів, відновлення і забезпечення умов для ефективного функціонування капіталу [51, 60].

Під туристичним потенціалом регіону розуміємо сукупність унікальних природно-ресурсних, економічних, соціальних, культурно-історичних, релігійних особливостей регіону країни, які носять природний характер або штучний, тобто виникли в результаті діяльності людини, та можуть сприяти розвитку галузей, таких як виробництво, природокористування, наука, культура, спорт, освіта, торгівля, охорона здоров'я тощо, а також соціальна, політична та економічна ситуації, що можуть вплинути на туристичну діяльність [67, 69].

1.2. Складові туристичного потенціалу

Туристичний потенціал території (від ділянки до регіону та країни) включає в себе низку різних елементів з великою кількістю компонентів та характеризується складним ієрархічним підпорядкуванням. Аналізуючи туристичний потенціал регіону, зазвичай, враховуються не всі важливі структурні елементи, які призводить до часткової або неточної кількісної оцінки, а якісна оцінка, взагалі залишається не врахованою [69].

Для вирішення питань, які пов'язані з ефективним використанням туристичного потенціалу та стимулюванням розвитку туристичної діяльності та використовувати системний підхід. Саме системний підхід традиційного поєднує інші підходи в єдиний комплексний підхід, завдяки якому можливо вивчити структурні та геопросторові особливості туристичного потенціалу (його природно-географічної, антропогенної, суспільно-географічної складових), існуючих ресурсів та можливостей ефективного використання для розвитку туризму і рекреації, рівень розвитку туристичної інфраструктури, розвиток туристичної індустрії, особливості діяльності туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному регіоні, а також їхня взаємодія та взаємообумовленість із зовнішніми умовами, зокрема політичними, економічними, правовими і соціальними [52, 53, 61]. Цей підхід є найбільш прийнятним. Системний підхід передбачає аналіз території регіону, де утворився значний туристично-рекреаційний потенціал; вивчення проблем та принципів регулювання туристично-рекреаційних процесів у регіоні; обґрунтування необхідності запровадження нових організаційних форм і методів регулювання туристичної діяльності. У загальному сенсі під системою розуміється множина елементів з відносинами і зв'язками між ними, які утворюють певну цілісність [52]. Поняття системи іде здавна, і зустрічається ще у давньогрецьких вчених, які представляли її як світовий порядок. Системно уявляли світ, економіку, політику Аристотель, Г. Гегель, І. Кант, Ф. Шеллінг, Г. Сковорода. Проте, системний підхід щодо аналізу туризму та його потенціалу

почав розвиватися недавно [58]. Визначення складових елементів туристичного потенціалу з економічної точки зору та дослідження його властивостей як системи є дуже актуальним, адже це дозволить: по-перше, більш повно виявити елементи, які входять до складу сукупного туристичного потенціалу регіону; по-друге, розрахувати його величину більш точно; по-третє, дослідити можливості інтеграції елементів, які входять до складу туристичного потенціалу регіону [60].

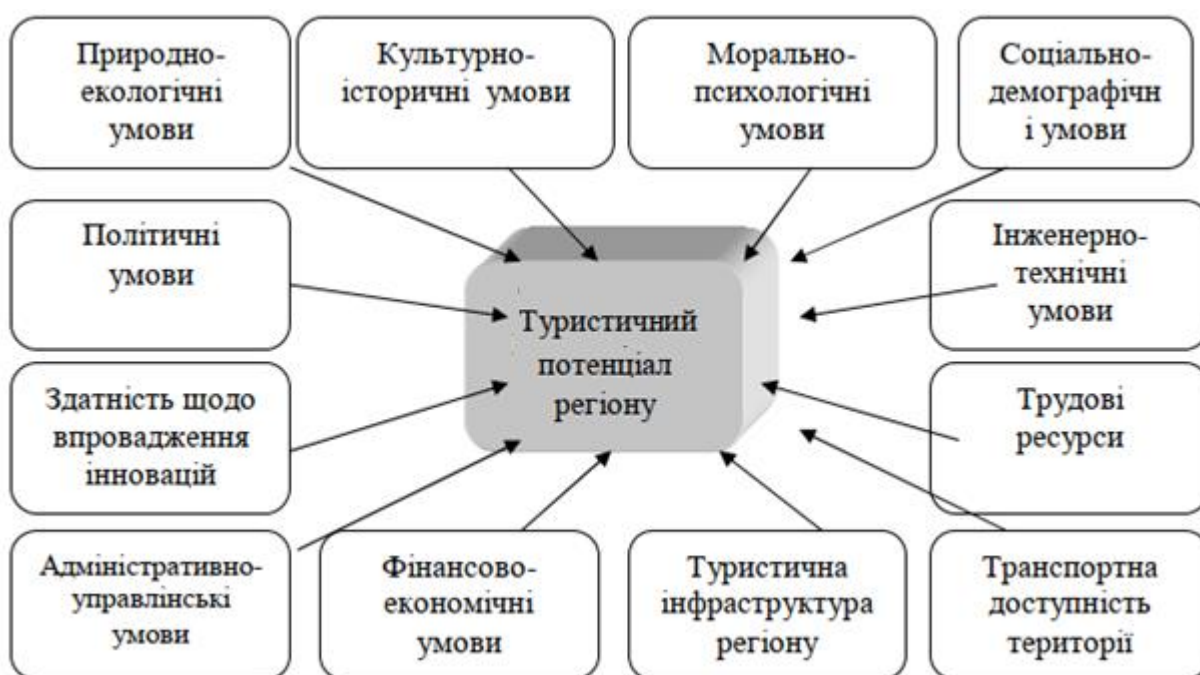

Рис 1.1. Складові туристично-рекреаційного потенціалу регіону [60, с.13]

Основою туристично-рекреаційного потенціалу є туристичні ресурси. Туристичні ресурси – це сукупність антропогенних і природних ресурсів конкретної території, що задовольняють різноманітні потреби туриста і можуть використовуватись з метою туризму, відпочинку та оздоровлення. Туристично-рекреаційна діяльність розвивається завдяки наявності на певній території лікувальних джерел, сприятливих кліматичних умов, історико-культурних пам'яток, мальовничих ландшафтів тощо [59]. Наявність тільки ресурсної компоненти – це вже мінімальний рівень розвитку туристичної сфери. Людині для відтворення енергії і сил організму, витрачених за час трудової діяльності, достатньо змінити традиційне оточення, виїхати за межі постійного місця

проживання, навіть за умови відсутності якісної туристичної інфраструктури та комфортабельних засобів розміщення. Проте, отримання високого соціально-економічного ефекту від розвитку туристичної діяльності можливо тільки в результаті рекреаційного освоєння території, її благоустрою, розвитку матеріально-технічної бази тощо [51, 69].

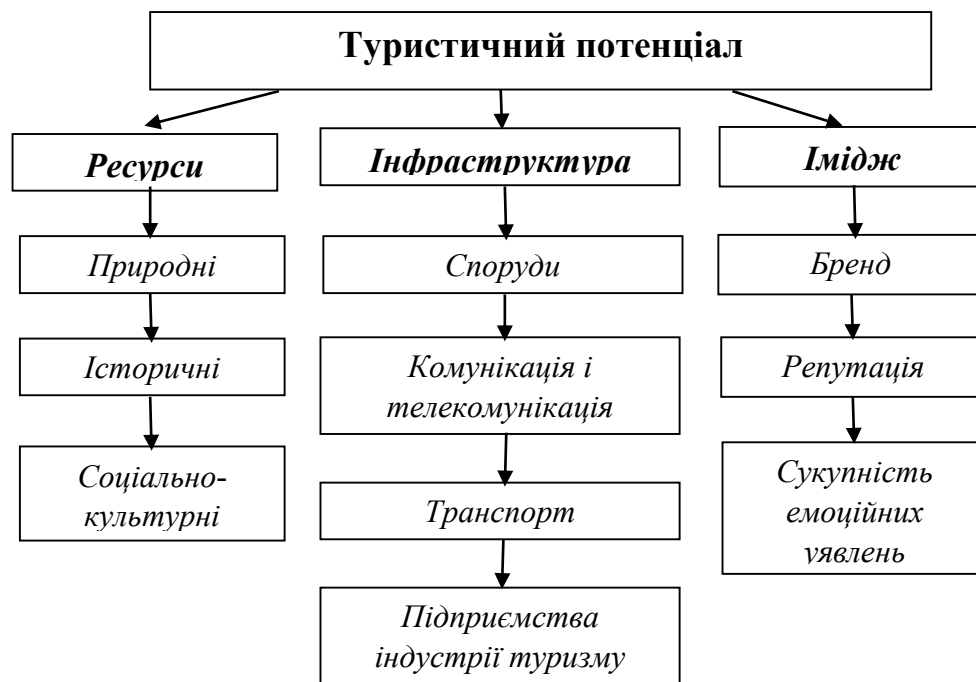

Рис. 1.2. Структура туристичного потенціалу території [59]

У структурному плані туристичний потенціал регіону представляється як сукупність взаємодіючих і взаємопов'язаних складових або компонентів: природно-ресурсна, економічна, історико-культурна і соціальна.

Під природно-ресурсною складовою туристичного потенціалу розуміють «здатність природних систем без шкоди для себе і для людей віддавати необхідну людству продукцію або робити корисну для нього роботу в рамках господарства даного історичного типу» [49, 69]; тобто, це усі наявні та перспективні можливості території (регіону або країни) стосовного ефективного використання наявних природних багатств (інтегрального потенціалу) в рекреаційній та туристичній діяльності [69]. До природно-ресурсної складової туристичного потенціалу належать усі природні ресурси і

природні умови. Під природними ресурсами розуміють «усі сили і тіла природи, котрі можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства». Під природними умовами розуміють «тіла й сили природи, що мають істотне значення для життєдіяльності суспільства, але не беруть безпосередньої участі у невиробничій і виробничій діяльності людей» [49, 69]. Такий поділ достатньо умовний, тому що окремі компоненти можуть виступати і як умови, і як ресурси. До основних характеристик природно-ресурсного потенціалу належать: географічне положення, особливості рельєфу, кліматичні умови, розміщення ресурсного потенціалу [49, 63]. Під економічною складовою розуміють частину інтегрального потенціалу території (зокрема, економічного або господарського), котра характеризує здатність території відтворювати та продукувати туристично-рекреаційний продукт [69]. До складу економічної компоненти входять: інфраструктурні елементи, інвестиційні елементи, фінансові елементи, інформаційні елементи, управлінські елементи [60]. Історико-культурна складова характеризує можливості та здатність для розвитку туристично-рекреаційної діяльності через використання історико-культурного надбання (спадщини) в певній території [59]. Під соціальною складовою туристичного потенціалу традиційно розуміють можливості території відтворення робочої сили, необхідної для здійснення туристської діяльності, адже, використовуючи тільки матеріальні ресурси туризму [60, 69]. Включає спеціально підготовлені кваліфіковані кадри, які здатні здійснювати туристську діяльність для досягнення її функціональних цілей.

Представлений перелік складових потенціалу, які входять в туристичний потенціал країни або регіону, не є вичерпним і остаточним, тому що їх кількість залежить від можливостей ресурсів регіону, від поставлених цілей і способів їх досягнення. Отже, туристичний потенціал регіону або країни можна розглядати як сукупність відносно автономних компонентів (потенціалів) з набором властивих їм властивостей, які взаємозалежні і взаємопов'язані один з одним всередині системи [69].

РОЗДІЛ 2. ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХОРВАТІЇ

Хорватія – одна із найуспішніших країн із колишніх республік Югославії, її розпад став одним із світових національних кровопролитних жорстоких конфліктів. Проте хорватам вдалося погасити сепаратистський конфлікт на своїй території і у 2013 році вступити до Європейського Союзу. Внаслідок цієї війни Хорватія була фактично паралізована. До 1996 р. на оборону країни витрачалося 40 % державних витрат. Економіка країни була у занедбаному стані: повільна приватизація, були відсутні реформи, високий рівень безробіття, гіперінфляція і слабка конкурентоспроможність [44].

Із 1993 р. Хорватія почала реалізовувати план економічної стабілізації. Головну увагу набули такі галузі, як видобуток корисних копалин, нафтопереробка суднобудування й туризм. Туризм у Хорватії став галуззю пріоритетного розвитку. Сьогодні Хорватія – один із найбільш значущих і популярних туристичних напрямків середземноморського регіону, а галузь туризму успішно розвивається та приносить чималий стабільний дохід. На одного жителя Хорватії у 2017 р. припадало 14 туристів. Тож, дослідження туристичного потенціалу Хорватії є актуальним [32].

Хорватія має потужний туристичний потенціал, який складається із унікальних природно-географічних та суспільно-географічних ресурсів (історичні, етнокультурні, соціальні особливості тощо), розгалуженої інфраструктури тощо.

2.1 Природно-географічна складова

До природно-географічної складової туристичного потенціалу Хорватії відносяться: географічне положення, різноманітний рельєф, унікальні кліматичні умови, численні водні ресурси, чималий природно-заповідний фонд.

Хорватія розташована на півдні Європи, в західній частині Балканського півострова і в Паннонській низовині. Хорватія має сухопутні і морські кордони. Морський кордон – з Італією, на північному сході межує з Угорщиною (329 км), на сході – Сербією (241 км), на північному заході – зі Словенією (670 км), на півдні та сході – з Боснією та Герцеговиною та Чорногорією (932 км), на заході омивається Адріатичним морем [16]. Столиця і найбільше місто країни, що славиться своєю унікальною архітектурою, – Загреб (рис. 2.1, рис. 2.2). Хорватія – це унітарна парламентська республіка із президентською формою правління, яка складається із 21 жупанії (округів).

Рис. 2.1 Хорватія на карті Європи та світу [21]

Рис. 2.2. Географічне положення Хорватії [21]

Характерною особливістю Хорватії є її значне повздовжнє розширення. Форма цієї країни схожа на бумеранг, довше плече якого – Адриатична берегова лінія. Це невелика країна, її площа становить лише 56 594 км², а разом із акваторією – 88073 км². Незважаючи на таку малу територію, природне

середовище надзвичайно різноманітне, з більшістю типів природних ландшафтів, що зустрічаються на континенті [35].

Розташування Хорватії в Південній Європі забезпечує тісні контакти з центрами розвитку європейської цивілізації. Близькість стародавньої Греції та Риму легко можна виявити в архітектурі, мистецтві та містобудуванні головних хорватських міст, розташованих переважно на узбережжі. Залишки античної культури переплетені з елементами слов'янської культури, яка була занесена на Балканський півострів слов'янськими племенами в VI–VII ст. В IX ст., незважаючи на близьке сусідство з Візантією, хорвати були хрещені франками і культурно стали частиною латинської цивілізації, на відміну від сербів, з якими вони етнічно споріднені і які залишилися під східним, візантійським впливом. Проте, і сьогодні багато слідів візантійської культури все ще можна знайти в Хорватії. З XII століття Хорватія контролювалася Угорщиною. Наприкінці XV століття вона також потрапила під вплив Венеціанської республіки (яка завоювала Далмацію), а також Османської імперії. З XVI століття до Першої світової війни, вона знаходиться під впливом Австро-Угорщини. Хоча Хорватія представляє західноєвропейську і Центральноєвропейську культуру, вона має багату багатокультурну спадщину завдяки своєму розташуванню поряд з областями із сильними східними візантійськими і османськими елементами [16].

З туристичної точки зору, однак, головним надбанням Хорватії є її розташування в басейні Середземного моря, одному з найважливіших і найстаріших туристичних регіонів в світі. Хорватія швидко стала туристичним напрямком [50]. На рубежі XVIII-XIX ст. з'явилися перші форми туристичної інфраструктури на півострові Істрія (рис. 2.3).

Рис.

2.3 Півострів Істрія, західне узбережжя, Ровінь – популярний туристичний курорт і рибальський порт, так звана «Хорватська Венеція» [20]

Хорватія – гірська і рівнинна країна, східна частина якої лежить у Паннонійській рівнині, яка простягається до Словенії, Угорщини, Сербії та Румунії, має типово низинний ландшафт (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Фізична карта Хорватії [21]

Рухаючись на захід, спостерігається раптове змінення на гірський ландшафт. Невелика частина території Хорватії (десь 14%) знаходиться в Динарських Альпах, які простягаються з північного заходу на південний схід, паралельно береговій лінії, уздовж усього Балканського півострова. Західна частина Динарських Альп, затоплених Адриатичним морем, формує один із найвражаючих типів берегової лінії в Європі, так званий Далматський тип

берегової лінії [50]. Вона складається приблизно зі 1185 островів, острівців і скель, а також півостровів, утворених паралельними гірськими хребтами, відокремленими один від одного затопленими долинами, але тільки 66 з цих островів – населені. Оскільки поки рішення про приватизацію островів не прийнято, їх здають в оренду на 99 років. Завдяки добре розвиненому узбережжю, яке вважається одним із найбільш порізаних у світі, Хорватія є країною із найбільшим виходом до моря в Європі, площа морської зони – 31 479 км². Має одну з найдовших берегових ліній у Європі – 6278 км, з яких 4389 припадає на острови. Довжина узбережжя материкової частини за умовною прямою – 600 км, а з огляду на його порізаність – 1778 км [35].

Велика частина території знаходиться на висоті понад 500 м над рівнем моря, але гір вище 2100 м немає. Узбережжя поділене на окремі хребти, такі як Горський Котар, Велика і Мала Капела, Велебіт, Біоково та Дінара. Найвищі вершини: Цінцар (2085 м), Велика-вершина (1890 м), Дінара (1830 м). Східна та північно-західна частини країни – низинні. Загальна особливість цих гір – карстові форми рельєфу, які утворюють одні з найбільших карстових територій Європи. Карст Динарських Альп вважається одним із найбільших класичних карст. Особливу привабливість ландшафту створюють поверхневі карстові форми рельєфу. Вони включають довгі неглибокі ями, що іноді простягаються на кілька кілометрів, системи озер (наприклад, Плітвіцькі озера) (рис. 2.6), водоспади (наприклад, на річці Крка) (рис. 2.4) і печери (наприклад, підводні Modrič Cave, Баредине). Також у Хорватії, за винятком гір утворених під час Альпійського горотворення, є також інші гірські хребти, що належать до старого блоку розломів гір поблизу Загреба (Медведниця, Жумберака гора) і в східній частині країни (Папук) [50].

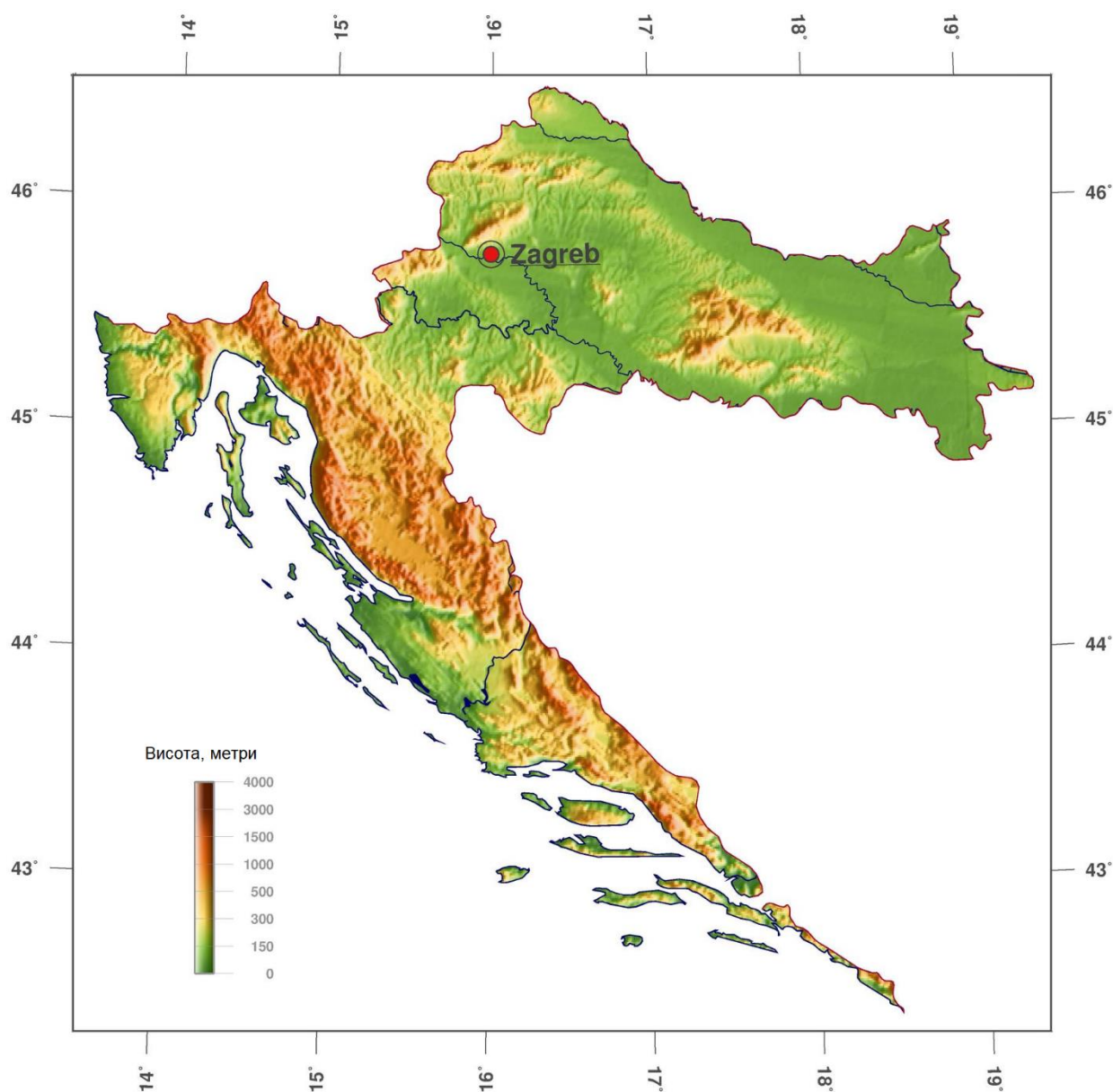

Рис. 2.5. Карта висот Хорватії [1]

Тож, Хорватія має всі необхідні природно-рекреаційні ресурси для успішного розвитку туризму. Цьому сприяють гірські хребти у центрі та на заході, мальовничі ландшафти Придунайської низовини на сході, численні острови Адріатики, завдяки чому Хорватію називають «країною тисячі островів» [29].

Рис. 2.6 Національний парк «Плітвіцькі озера» [5]

Рис. 2.7 Водоспади на річці Крка (Національний Крка парк) [6]

Хорватія лежить у двох кліматичних зонах. Прибережне розташування із горами на задньому плані створюють унікальні кліматичні умови (рис. 2.8). Континентальна частина Хорватії відокремлена від моря Динарськими Альпами, які є гігантським природним бар'єром, тож з кожного боку гір кліматичні та природні умови зовсім різні. Йдучи зі сходу на захід, ми можемо спостерігати явну зміну від помірного клімату до середземноморського клімату, який сприяє розвитку різних форм рекреаційного туризму, головним чином, завдяки тривалому туристичному сезону, що триває з травня по жовтень [12, 16].

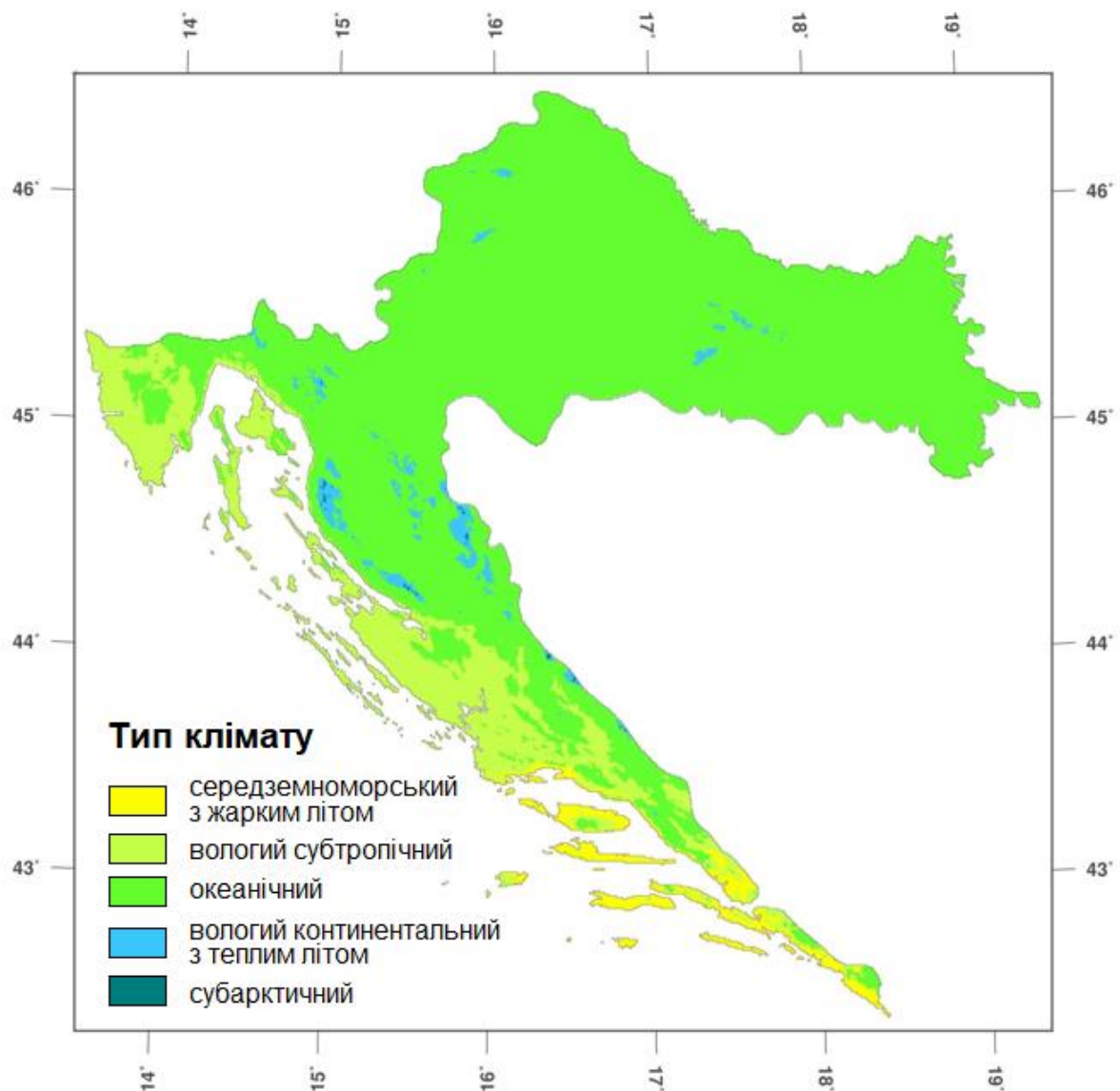

Рис. 2.8. Карта типів клімату Хорватії [1]

Тож, головний тип клімату на півночі країни – теплий, м'який, континентальний (помірний пояс) із максимальними температурами повітря у липні – серпні до $+28^{\circ}\text{C}$. На Адріатичному узбережжі клімат середземноморський (субтропічний пояс) із сухим, спекотним літом і м'якою, вологою зимою й максимальними температурними показниками до $+34^{\circ}\text{C}$. Окрім високих температур, основні особливості клімату на Хорватському узбережжі, які заохочують розвиток туризму, є невелика кількість або навіть відсутність опадів у літній сезон і значна витримка сонячного світла. Типова риса прибережного клімату – це вітри. Сіроко, який підвищує вологість прибережного повітря, місцеві називають «юго» [16].

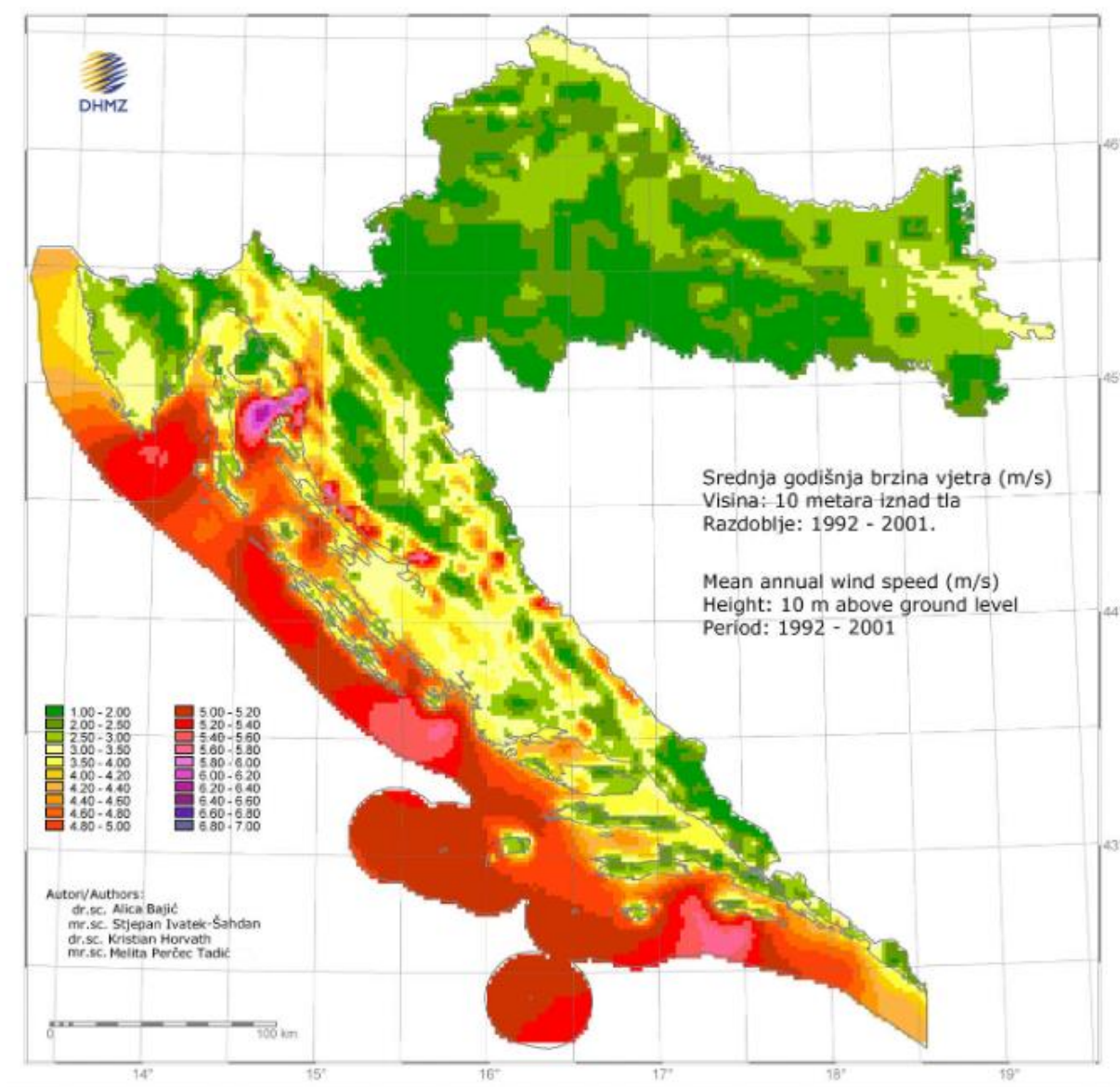

Рис. 2.8. Карта вітрів (швидкість) Хорватії [12]

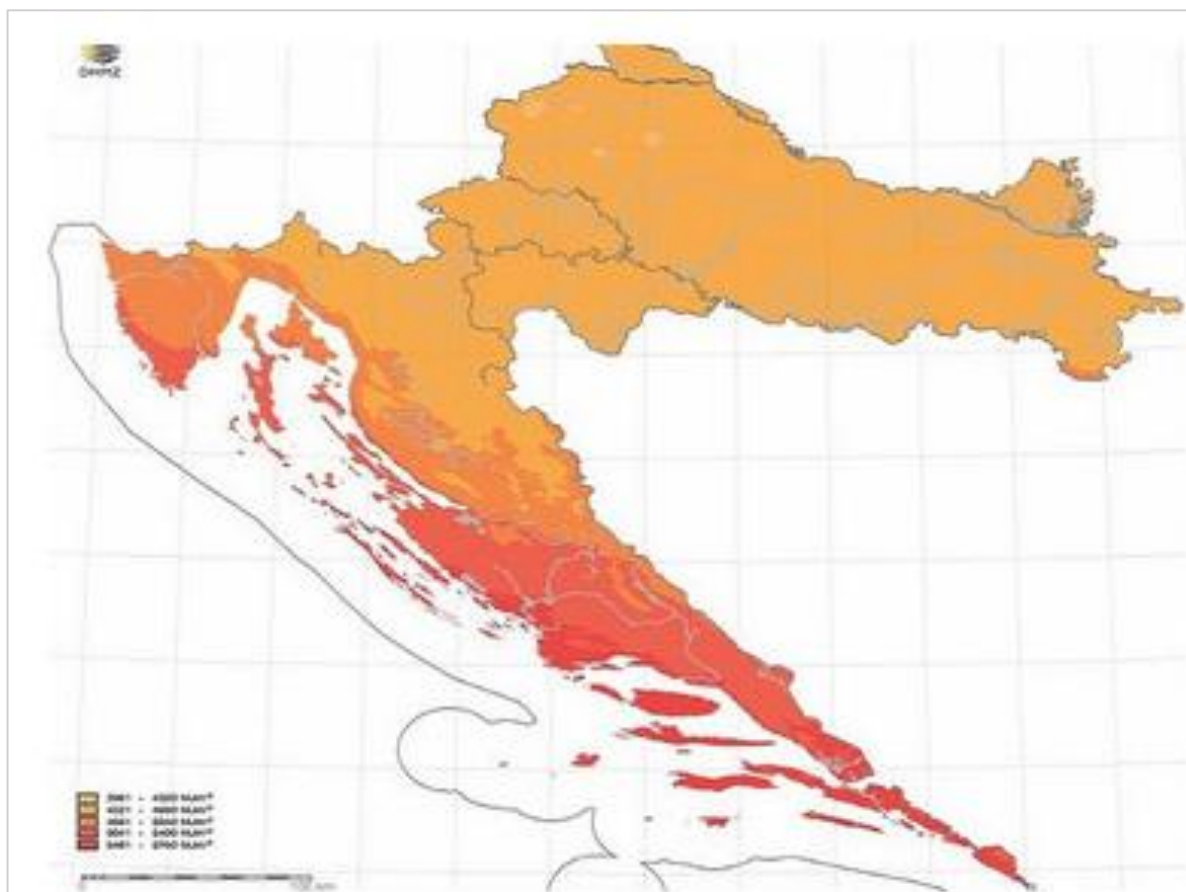

Рис. 2.9. Карта розподілу сонячної енергії по території Хорватії [12]

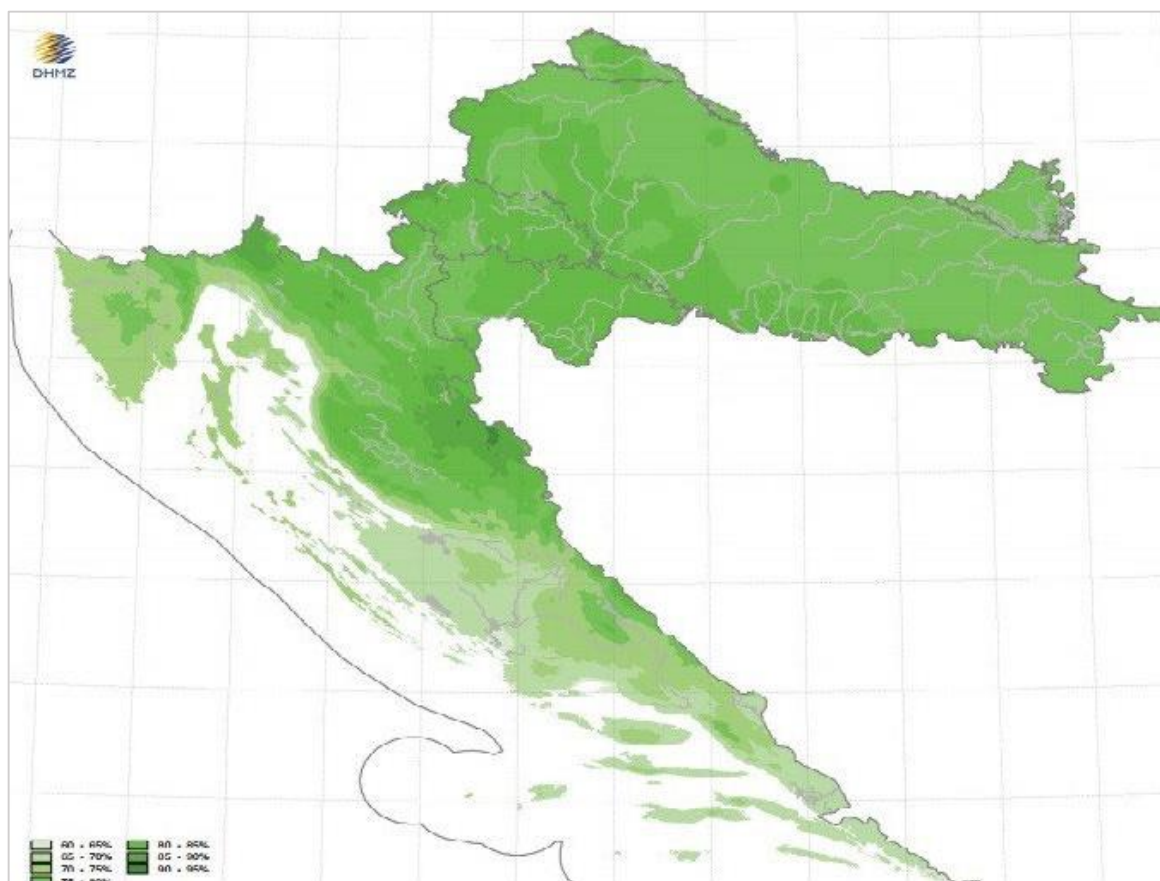

Рис. 2.10. Карта розподілу вологості по території Хорватії [12]

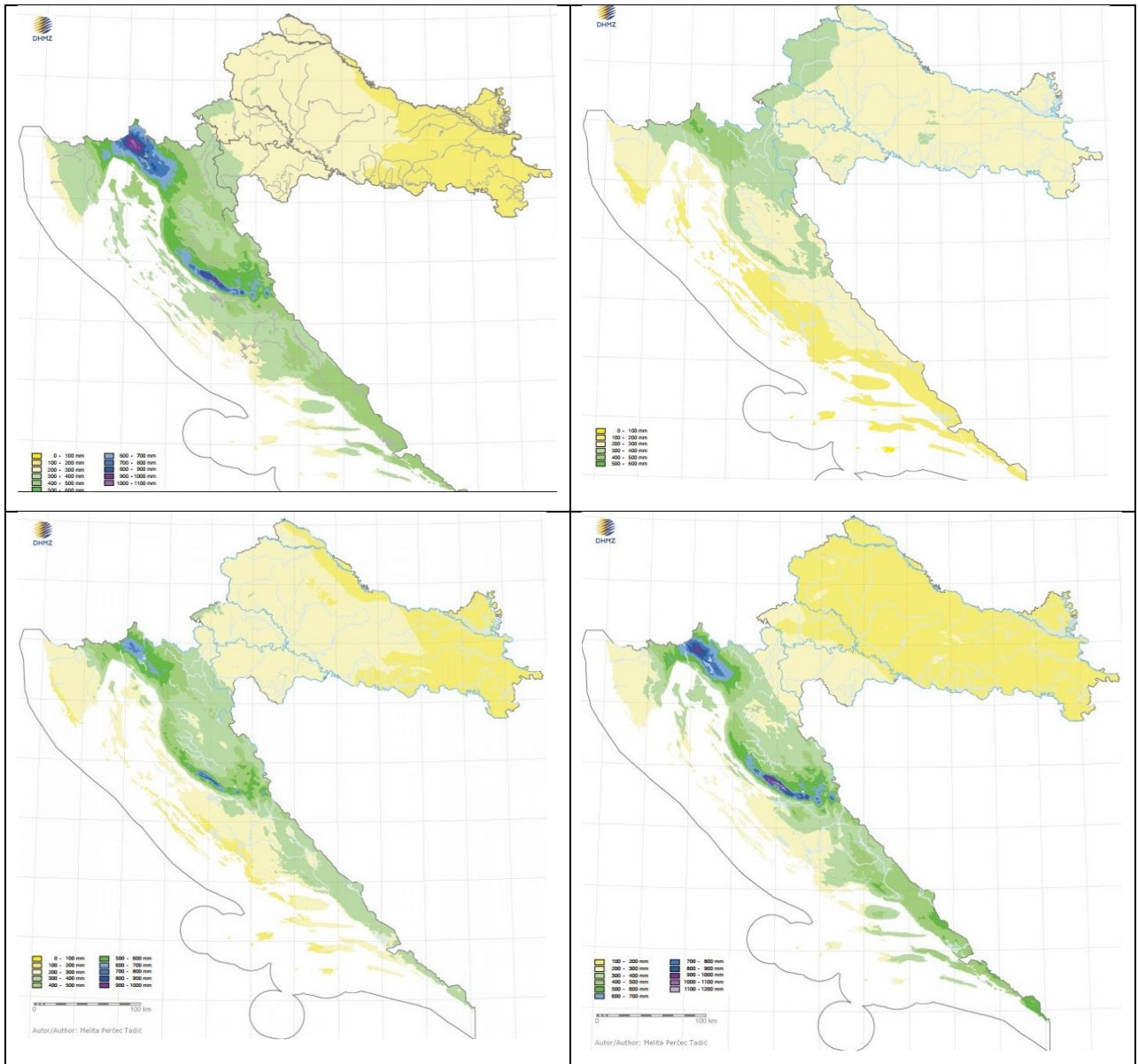

Рис. 2.11. Карти розподілу середньої кількості опадів за сезонами у Хорватії[12]

Мінімальні температури у січні – лютому в континентальній частині сягають -2°C , а на узбережжі до $+9^{\circ}\text{C}$. Південна Далмація належить до найбільш сонячних регіонів Європи: середньорічний показник тривалості сонячного дня становить більше 7 год, а в липні – 12,4 год на день (загалом до 380 годин), тобто [43], як в Олександрії, що в Єгипті. Бора, відома в Хорватії як «бура», пом'якшує вплив високого рівня температури влітку [12]. Кліматичні умови дозволяють розвивати курортний туризм, який базується на лікувальних властивостях клімату (великий вплив на сонячне світло, невелика мінливість температури повітря протягом доби, наявність морського аерозолю, низька вологість) [34].

Найвідомішим спа-курортом є Опатія, яка розташована на східному узбережжі півострова Істрія (рис. 2.12).

Рис. 2.12 Опатія на східному узбережжі півострова Істрія [15]

Природні умови з кожного боку гір також різні. На східній стороні, на низовині, знаходимо степи, лісостепи та байрачні ліси. Перетнувши гори, ми знаходимо іншу, середземноморську флору, типову для субтропічної зони, з характерними олеандрами, чагарниками маккі, пальмовими деревами, що були завезені стародавніми римлянами, кипарисами, цитрусовими та оливковими деревами. Загалом, хорватська флора не вважається значним природним рекреаційним активом. Набагато важливішим фактом є його велика різноманітність по всій країні [66].

Якщо розглядати хорватський природний потенціал, то, безсумнівно, найбільш привабливою частиною країни є Адріатичне узбережжя, головне надбання якого море. Води Адріатичного моря поблизу узбережжя чисті та прозорі, у серпні прогріваються до 25–27 °С, уміст солей становить 34 мг/л (у два рази солоніше, ніж Чорне море) [4, с. 147]. Осадкові породи (доломіт, вапняк,

крейда) на морському дні фільтрують морську воду, роблячи її дуже чистою і прозорою. Чистим і теплим Адріатичним морем, яке омиває береги Хорватії, захоплювався видатний дослідник і мандрівник Жак Ів Кусто. Теплі чисті води Адріатичного моря є батьківщиною різних морських істот. Цей тип переваг сприяє розвитку підводного туризму. Дайвінг і снорклінг наразі – одні з найпривабливіших форм відпочинку в прибережних зонах теплих морів. Морська вода в Адріатиці має лікувальні властивості, а саме, завдяки високій солоності, приємній температурі, багатому хімічному складу, помірному хвилюванню [12, 50].

Пляжі Хорватії виключно кам'янисті (піщано-галькові, галькові й гальково-кам'янисті). У північній частині – скелясті з гальковими ділянками, на півдні – дрібногалькові та навіть піщано-галькові, але класичного пісочку в Хорватії немає [3, 16]. Більшість найкращих пляжів Хорватії (більше за 90%) перебувають у власності держави, вхід на територію таких пляжів переважно безкоштовні [31].

Іншим природним надбанням хорватського узбережжя є дуже добре розвинена та різноманітна берегова лінія. Прибережний ландшафт утворений понад 1000 островами та острівцями, а також півостровами, що паралельні один одному. Простір між островами і півостровами заповнені витягнутими каналами і затоками, які створюють дуже привабливий вигляд в Адріатичному морі. Вітрильний туризм процвітає не тільки завдяки великій кількості островів, але й короткими відстанями між ними. Крім того, значні морські глибини біля скелястих берегів цих островів полегшують будівництво типових яхтових причалів, які є неодмінним елементом туристичної інфраструктури, необхідної для вітрильного туризму [16]. Спільне існування Динарських Альп і Адріатичного моря відображається у великій кількості цікавих і привабливих форм прибережного ландшафту, такі як скелі, острівці, миси та пляжі, що використовуються в туризмі і відпочинку. Більшість пляжів на хорватському узбережжі кам'янисті або щебчасті. Вони досить вузькі; однак є один пляж, який можна вважати широким – «Златний рат» у південно-західній частині острова

Брач, у невеликому населеному пункті під назвою Бол, який має форму рогу, що виступає в море і змінюється під впливом прибережної морської течії. Це найбільший пляж в країні, розглядається як символ хорватського туризму [66].

Основні і найбільші річки – Дунай та його притоки Сава, Драва і Купа, які впадають у Чорне море, і є однією з найпривабливіших туристичних водних стежок в Європі. На небагатьох річках басейну Адріатичного моря багато водоспадів. Найбільше озеро – Вранське, що поблизу Біограда, найкрасивіші і найпривабливіші озера – Плітвіцькі (16 озер на р. Корана), Візовачко і Проклянско (на р. Крка), Червоне та Синє (біля м. Імотські). На озері Копачова гніздуються багато птахів в орнітологічному заповіднику «Копачкі-Рит» [12].

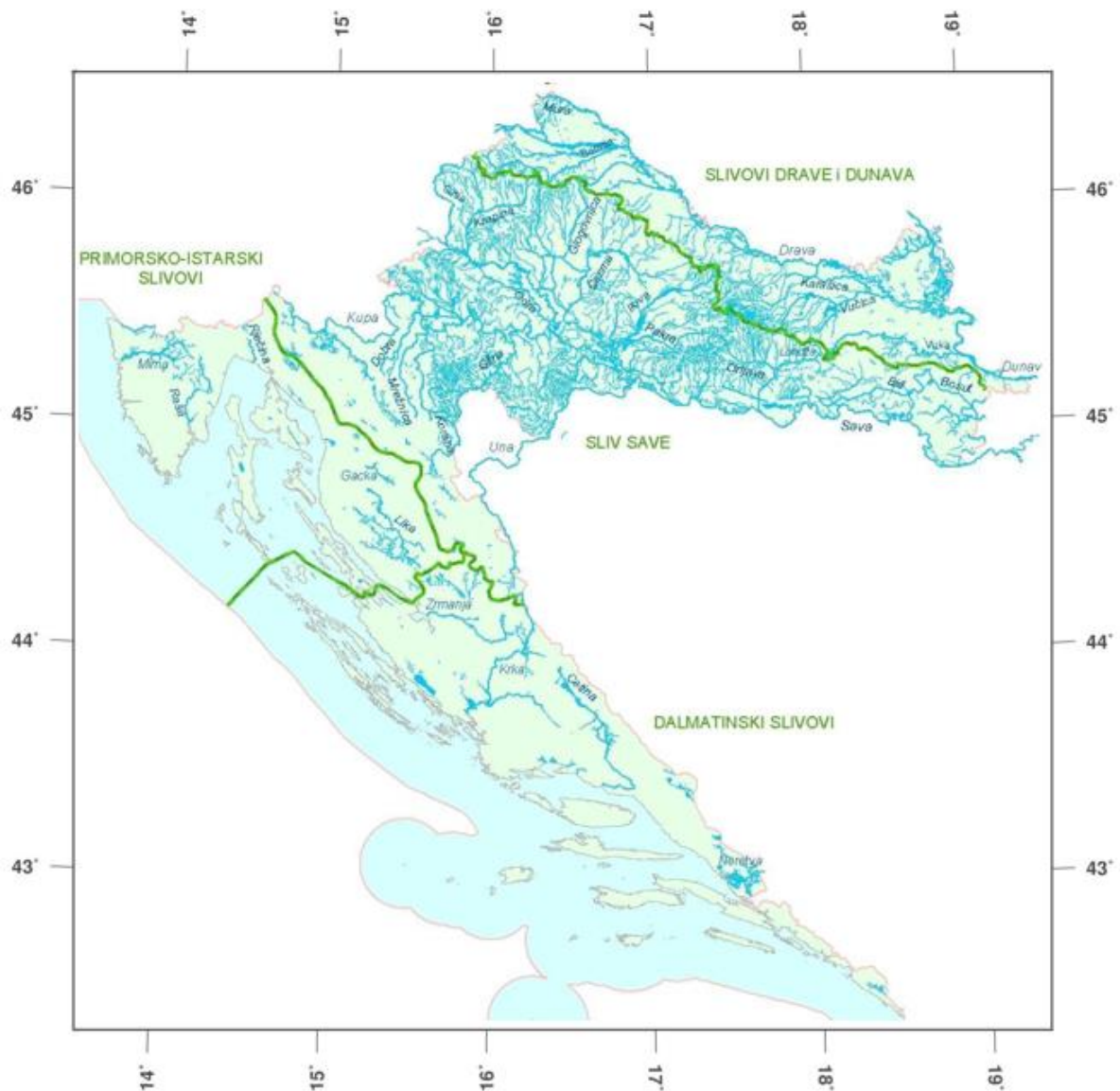

Рис. 2.9. Карта річкової мережі Хорватії [1]

Одним із основних природних багатств і перевагою Хорватії є геотермальні води і мінеральні джерела з лікувальними властивостями, які широко використовуються в численних курортах [35]. Найбільше їх на півночі – у Загір'ї (Крапіна, Вараздін, Тухель, Стубіца) і Славонії (Ліпик, Дарувар, Валпово, Топушко). В центрі країни, в Істрії та на острові Хвар, виявлені підземні води – у містах Опатія, Умаг, Цріквеніца [65]. В основі лікування лежить використання мінеральної води різних типів із додаванням водоростей, масел, лікувальних грязей: сульфідні води – Вараждинське Топліце, Тухельське Топліце; радонові води – Крапінське Топліце; йодиста термальна вода – Бізовач; сульфатно-радонові води – Істарське Топліце; вулканічні грязі фанго – Дарувар; хлоридно-натрієві – Нафталан; йодо-бромні, гідрокарбонатні і залізисті – Топуско. Бальнеологія призначається людям, які страждають від захворювань серцево-судинної, ендокринної, нервової, дихальної, травної систем та ожиріння. У лікуванні використовуються ванни і гідропатія (застосування прісної води в лікувальних цілях) [16, 50]. Унікальним є курорт Нафталан у м Іванич-Град, був заснований 1989 р., і який відомий гарячими мінеральними водами і рідкісним джерелом лікувальної нафти «нафталан». Цілющі властивості нафталану відомі понад 600 років. Нафталанотерапія застосовується у вигляді місцевих і загальних ванн. У світі є лише два родовища нафталану, на базі яких діють курорти – Нафталан в Азербайджані та Нафталан у Хорватії [66].

На відміну від масового туризму є стійкий туризм, який розвивається в районах особливої культурної та природної цінності. З точки зору туриста та натураліста, найбільш привабливими і цінними є заповідні території з унікальною флорою і фауною. В Хорватії нараховують 380 видів фауни та 44 види флори. Серед рослин на рівнинній півночі переважають степові трави, на узбережжі – зарості вічнозелених субтропічних чагарників і дерев (суничне дерево, мирт, лавр), у гірській частині – ліси (бук, дуб). У прибережних водах водяться найкращі в Середземному морі види риб, раків та устриць [8, 33].

У 2015 році в Хорватії було 408 природоохоронних територій, що охоплювали разом 7541,99 км² (8,56% від загальної площі країни), лише 11% з них є національними парками [30].

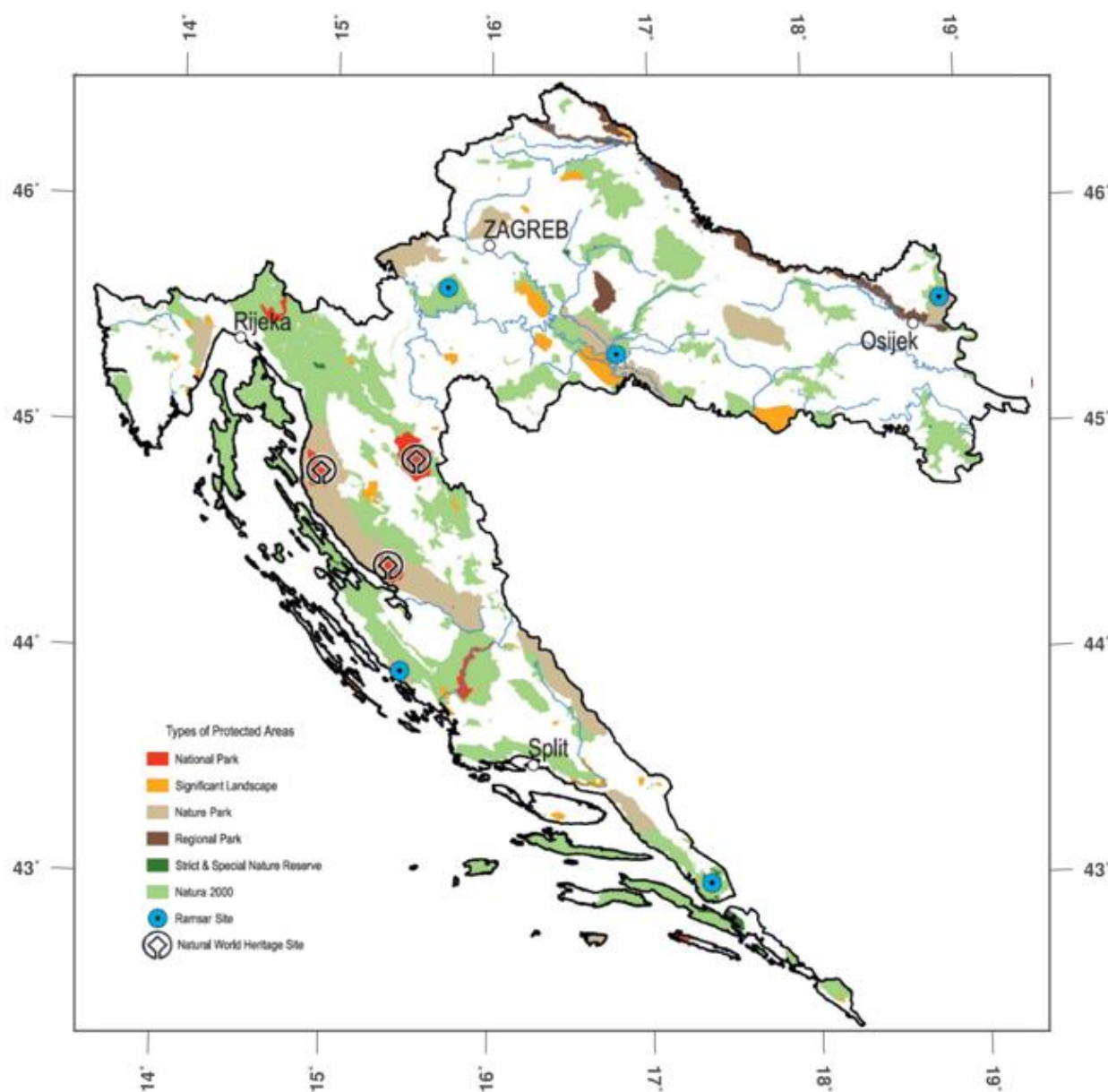

Рис. 2.10. Типи природоохоронних територій у Хорватії [1]

У країні вісім національних парків (Плітвицькі озера, Крка, Бріюні, Паклениця, Млет, Корнаті, Північний Велебіт, Рисняк), які розташовані у західній частині країни, в гірській місцевості, поблизу морського узбережжя, а також на хорватських архіпелагах. Більшість із них захищає карстові форми рельєфу (національні парки Плітвицькі озера, Паклениця, Крка). Їх загальна

площа становить 994 км²; 235 км² займає вода і 759 км² материка [11]. Три парки захищають острівні ландшафти (національні парки Бріоні, Корнаті та Млет) та інші два – гірські ландшафти (національні парки Рісњак і Північний Велебіт). Особливої уваги заслуговує найвідоміший національний парк Хорватії Плітвицькі озера, що є одним із найкрасивіших зразків карстового ландшафту в Європі, утворений системою озер і водоспадів. Це перший національний парк, створений у Південній Європі. У 1979 році його внесли у Список всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО. Інший великий національний парк Пакленіца, створений в тому ж році що й Плітвицькі озера [38-40]. У додатках у таблиця А.1 наведені основні характеристики національних парків Хорватії. Іншою формою охорони природи в Хорватії є природні парки, всього їх 11 і вони займають загальну площу 448 730 га (3,7% площі країни) (таблиця А.2 у додатках). Природні парки Хорватії – Біоково, Лонське Поле, Копачкі Ріт, Телашчіца, Медведніца, Велебіт, Жумберак, Папук, Ластово, Учча та Вранське озеро. На відміну від національних парків, природні парки розподілені більш рівномірно по всій країні (рис. 2.11).

Також в країні існують два заповідники: Лімський канал та Мотовунський ліс. Природним здобутком є ріка Гацка, Синя печера, Червоне та Синє озера та інші об'єкти. Лімський канал – це затока, що схожа на норвезький фіорд, тут створено ферми з розведення молюсків. Одним із найвідоміших риболовецьких місць Європи є р. Гацька, тут розташовано багато водяних млинів. Червоне та Синє озера є карстовими феноменами. На острові Црес зустрічається популяція білоголового яструба, рідкісна в Європі. В Адріатичному морі є червоний корал, що має природне походження [39].

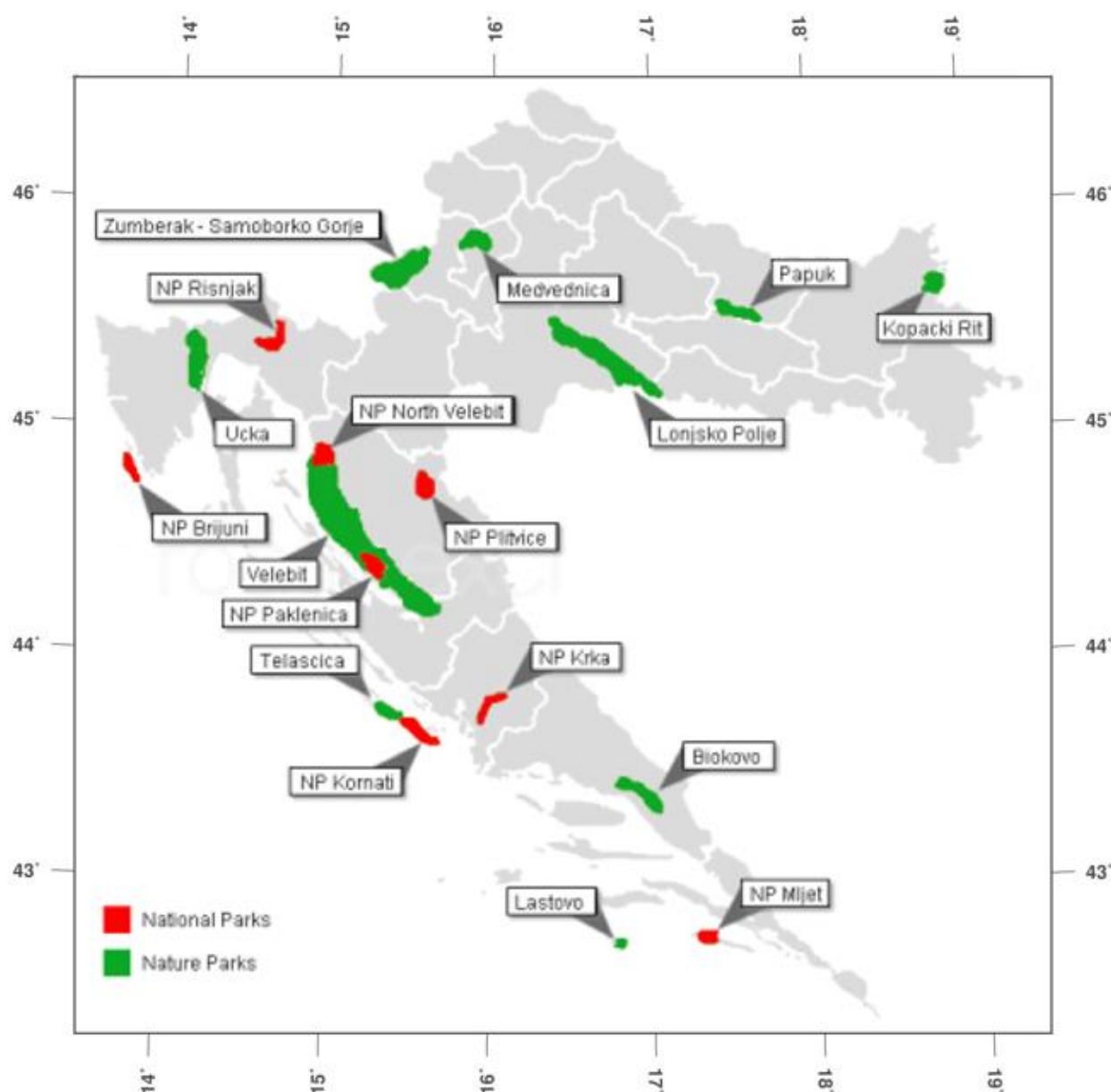

Рис. 2.11. Карта національних та природних парків Хорватії [32]

Тож, Хорватія має дуже привабливі та різноманітні природні ресурси, в основному рекреаційні, у зв'язку з тим, що країна лежить на межі між Динарськими Альпами та Адриатичним морем. Вважається одним із найпривабливіших туристичних регіонів Європи. Незважаючи на переважно рекреаційний характер природних багатств Хорватії, ми також спостерігаємо зростаючий інтерес до освітніх значень ландшафту. До його унікальних надбань відноситься, насамперед, Далматське узбережжя і карстовий рельєф Динарських Альп [30].

2.2 Суспільно-географічна складова

Суспільно-географічна складова туристичного потенціалу Хорватії складається із історико-географічного, культурного, архітектурного надбання тощо. У доримські часи уздовж узбережжя Адріатичного моря було кілька доіндоєвропейських археологічних культур. В епоху бронзового століття на Адріатичному узбережжі існували нащадки культури «імпресо», серед яких виділялася бутмірська культура, а пізніше – кастельєрська культура, про яку свідчать ще збережені і досі кілька сотень укріплених поселень. На початок н. е. вся територія сучасної Хорватії належала Римській імперії [50].

Слов'янські племена хорватів мігрували до східного узбережжя Адріатичного моря у VII столітті. Незабаром Хорватське королівство стало одним із найсильніших в регіоні, але у 1102 р. воно було поєднано із Угорським королівством. У середині XV століття угорське панування на півночі країни змінилося турецьким, тоді як Далмація увійшла до складу Венеціанської республіки. При цьому Дубровницька республіка значною мірою зберігала незалежність [54].

У 1526 р. успішний династичний шлюб Фердинанда I приніс угорську і хорватську корони до будинку Габсбургів, які правили Хорватією до початку XX століття. До земель Габсбурзької монархії додалися Далмація, Істрія та Дубровник [16]. У 1918 році, після Першої світової війни, Хорватія увійшла до складу Королівства Сербів, Хорватів та Словенців, а прибережні райони Австрійського Примор'я (Рієка, Істрія та Задар) відійшли до Італії під назвою Венеція-Джулія. У 1929 році держава була перейменована на Королівство Югославія. 26 серпня 1939 року на основі угоди Цветковича-Мачека Хорватія набула статусу автономії в рамках королівства [16, 54].

У 1941 року було створено пронацистську Незалежну державу Хорватія. Завдяки комуністично налаштованим партизанським загонам Йосипа Броза Тіто була створена Соціалістична Федеративна Республіка Югославія, до складу якої

увійшли шість федеративних республік: Хорватія, Сербія, Словенія, Македонія, Чорногорія та Боснія і Герцеговина [50].

У 1991 році Хорватія проголосила незалежність, за яку на референдумі проголосувала абсолютна більшість населення країни (майже 95 відсотків) і яка була визнана міжнародною спільнотою в 1991-1992 роках, почалася війна за незалежність, що тривала до кінця 1995 року. Отримавши незалежність своєї держави складним і кровопроливним шляхом, хорвати досить швидко розпочали процеси євроінтеграції. Усього через 10 років після закінчення руйнівної війни, яка завдала збитків країні на 50 мільярдів доларів, Хорватія подала заявку на вступ до ЄС. У 2001 р. була підписана угода про асоціацію з ЄС, після якої почався процес вступу в ЄС. Територіальні претензії Хорватії і Словенії щодо сухопутної ділянки кордону (територія вздовж річки Драгоня) і Піранської затоки в Адріатичному морі, яка для Словенії надає прямий вихід у міжнародні води, це питання і досі залишається відкритим, стали перешкодою для швидкого вступу до ЄС. Також країна має територіальні проблеми із Боснією і Герцеговиною, Сербією та Чорногорією. Але вони не вплинули на хорватські переговори щодо вступу до ЄС. У січні 2012 р. у Хорватії був проведений загальнонаціональний референдум. За даними Європейського статистичного агентства, явка населення становила всього 44%, що свідчить про низький рівень узгодженості населення щодо євроінтеграції. За приєднання до ЄС висловилося трохи більше 66 % присутніх або 1,3 млн із 4,4 млн хорватів. Однак все це не завадило Хорватії 1 липня 2013 р., виконавши всі умови для вступу в Європейський союз (ЄС), приєднатися до ЄС, ставши 28-м її членом. Вона стала другою країною колишньої Югославії, що приєдналася до ЄС, після Словенії. Ця країна першою приєдналася до ЄС самостійно, а не в групі інших держав. Вступ Хорватії до ЄС вивів країну із Центрально-Європейської асоціації вільної торгівлі, однак країна одержала доступ до ринків ЄС [25, 46].

Тож, Хорватія за 20 років перетворилася із зони воєнного конфлікту на привабливу європейську країну, яка користується величезною популярністю серед туристів. Сьогодні республіка Хорватія – економічно розвинута країна

Південно-Східної Європи, займає 81-е місце за рівнем економіки в світі, 21-е місце в ЄС по номінальному ВВП (56 млрд дол. США у 2020 р.). Член ООН, СОТ, НАТО, ЄС, Організації економічного співробітництва та розвитку, Адріатично-Іонічної ініціативи та ін. Хорватія стала засновником ініціативи «Адріатика-Балтика-Чорне море» [25]. За індексом людського розвитку Хорватія займає 46-е місце серед 189-ти країн світу згідно зі Звітом про розвиток людства Програми розвитку ООН (2020 р). У рейтингу Світового банку за задовільністю умов для ведення бізнесу «Doing business 2020» Хорватія на 51-му місці. Країна має сучасну економіку, де 70 % ВВП та зайнятості припадає на сферу послуг. Основну складову в цій сфері займає туристична галузь – понад 20% ВВП, і прогнозується, що доходи від туризму зростатимуть. Чинниками такого зростання є, перш за все, збільшення чисельності готелів, туристичних агенцій, пасажирських перевезень [32].

Хоча хорватський туризм багато в чому залежить від рекреаційних ресурсів території узбережжя, культурна та природна спадщина в центральних частинах країни все частіше пропагується, щоб змінити імідж Хорватії з країни масового туризму (тип 3×S: Sun, Sea, Sand – сонце, море, пісок) на країну з багатою та різноманітною культурною спадщиною, для відвідування також з освітньою метою. Культурно-історичній спадщині посприяло вигідне географічне розташування країни. Через переважаючу роль рекреаційних активів культурний туризм, загалом, залишався в тіні рекреаційного туризму, незважаючи на те, що багато культурних пам'яток міжнародного статусу і величезної художньої цінності, які занесені до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО, розташовані на узбережжі та островах Хорватії [38-40]. З того моменту, як почав розвиватися туризм, однією з головних цілей подорожей до Хорватії був морський туризм. Як інтерес до культурної спадщини зростає в усьому світі, важливість культурних активів Хорватії також збільшуються. Це також пов'язано із розташуванням в континентальній частині і прибережній зоні багатьох культурних пам'яток з усіх історичних періодів – від античності до сучасності. Основна частина культурної спадщини Хорватії

розташована на узбережжі, особливо в Далмації; 54,2% від усіх зареєстрованих культурних пам'яток в цій країні знаходяться в приморській зоні (табл. 2.1), яка є однією з найбільших концентрацій такого типу закладів у цілому басейні Середземного моря. Найбільше історичних пам'яток (від курганів епохи неоліту до середньовічної фортеці старого міста) – на острові Корчула, що, за легендою, вважається батьківщиною видатного середньовічного мандрівника Марко Поло.

Таблиця 2.1 Хорватські культурні ресурси (кількість зареєстрованих пам'яток культури) (складено автором за [25, 44])

Ресурси	Хорватія	Південна Хорватія, прибережжя	Північна Хорватія, прибережжя	Континентальна Хорватія
Площі-пам'ятники	845	256	201	388
Прості пам'ятники	2293	1063	187	1043
Всього	3138	1319	388	1431
%	100	42,0	12,4	45,6

Всі хорватські культурні пам'ятки зі списку ЮНЕСКО знаходяться в містах уздовж узбережжя Адриатичного моря, що підвищує і без того високу туристичну привабливість прибережного регіону (табл. 2.2, рис. 2.18). Привабливість хорватської культурної спадщини залежить від віку, доброго стану та різного походження. Найбільш привабливі історичні пам'ятки найдавніші, сягають античності. Територія теперішньої Хорватії була колонізована греками ще в IV столітті до нашої ери. Це був час, коли було засновано багато міст, особливо в Далматії, наприклад, Ісса на о. Віс, Фаррос і Дімос на острові Хвар, Салона – поблизу сучасного Спліта (рис. 2.12), Трагуріон – нинішній Трогир, або Коркіра Мелайна – нинішній Корчула на однойменному острові [38-40].

Найбільш характерні стародавні історичні пам'ятки Хорватії походять з римських часів. Серед них – дуже добре збережений палац Діоклетіана в Спліті, пам'ятники у Пулі (амфітеатр Веспасіана (рис. 2.13), храм Августа (рис. 2.14), Арка Сергіїв (рис. 2.15)), Св. Костел Доната в Задарі (рис. 2.16) та Пореч, де збереглися плани таборів римських легіонів в структурі міста. Розташування

Хорватії в зоні перекриваючого впливу Венеціанської Республіки, Угорщина (з якою Хорватія утворила союз), Візантія та Османська імперія змусили ці країни конкурувати за землі, що належали Хорватському герцогству, заснованому в X ст. Видимими ознаками цієї конкуренції є вцілілі зразки візантійського сакрального мистецтва та архітектури в Поречі (Євфразієва базиліка), романські будівлі в Трогірі (церква св. Лаврентія) і Готико-ренесансні будівлі в Шибенику (собор св. Якова). Найефектнішим прикладом впливу в культурі та мистецтві часів Венеціанської республіки є Дубровник, який називають «перлиною Адріатики» (рис. 2.18).

Таблиця 2.2 Об'єкти Хорватії, які включені до Списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО [38-40]

Назва	Рік	Короткий опис
Культурні об'єкти		
1. Історичний комплекс Спліт з палацом Діоклетіана	1979	Руїни палацу Діоклетіана, збудовані між пізньою третьою і ранньою четвертою століть нашої ери. Собор збудовано у середньовіччя, повторне використання матеріалів зі стародавнього мавзолея. Романські церкви XII-XIII ст., середньовічні укріплення, готичні палаци XV ст. та інші палаци в ренесанському і барокському стилях. В стінах палацу є Перистиль, головний відкритий простір у палаці з колонадою з шести колон і собором на східній стороні площі.
2. Старе місто Дубровнік	1979	«Перлина Адріатики», розташована на Далматському узбережжі, стало важливою середземноморською силою з XIII ст. і далі. Хоча сильно пошкоджений землетрусом в 1667 р. Дубровнику вдалося зберегти свою прекрасну готику, ренесанські і барокські церкви, монастирі, палаци і фонтани. Знову пошкоджений у 1990-х роках під час збройного конфлікту, зараз це центр уваги програми великої реставрації, що координована ЮНЕСКО
3. Єпископський комплекс Євфразієва Базиліка в історичному центрі Пореча	1997	Група релігійних пам'яток в Пореч, де було встановлено християнство ще в IV столітті, становить найповніший збережений комплекс цього типу. Базиліка, атриум, баптистерій і єпископський палац є видатними прикладами релігійної архітектури, тоді як базиліка сам поєднує в собі класичний і візантійський елементи винятковим чином

Назва	Рік	Короткий опис
4. Історичне місто Трогир	1997	Трогир є чудовим прикладом міської безперервності. Ортогональний план вулиць цього островного поселення датується в Елліністичний період, і він був прикрашений послідовними правителями з багатою чудовою публікою та побутові споруди та укріплення. Його прекрасні романські церкви доповнюються видатними ренесансно-бароковими спорудами з венеціанського періоду
5. Собор Святого Якова в Шибеник	2000	Собор Святого Якова в Шибенику (1431–1535), на узбережжі Далмації, свідчить про значні обміни в галузі монументального мистецтва між Північною Італією, Далмацією і Тоскана в XV-XVI ст. Три архітектори, які змінювали один одного в будівництві собору – Франческо ді Джакомо, Георгій Матей Далматик і Нікколо ді Джованні Фіорентіно – розробив споруду, повністю побудовану з каменю, вапняку і мармуру з острова Брач і використали унікальні будівельні технології для склепіння та купол собору. Форма і елементи декору собору, наприклад, чудовий фриз прикрашений 71 скульптурним обличчям чоловіків, жінки та діти також ілюструють вдале злиття готики і Ренесансне мистецтво
6. Староградська рівнина	2008	Староградська рівнина на острові Адриатики Хвар – це культурний ландшафт, який майже залишився практично недоторканим з моменту появи колонізованими іонійськими греками з Пароса в IV столітті до нашої ери. Оригінальна сільськогосподарська діяльність цієї родючої рівнини, в основному зосереджена на винограді та оливках збереглася з грецьких часів до теперішніх. Місце також є природним заповідником. Краєвид має стародавні кам'яні стіни і обшивки, або невеликі кам'яні укриття, і свідчить про давню геометрію системи землеподілу, яку використовували стародавні греки, хора яких збереглися практично неушкодженим протягом 24 століть
7. Стечки – кладовища середньовічних надгробків.	2016	Кладовища середньовічних надгробків Стечки (Stećci) складаються з 28 місць у Боснії та Герцеговині, західній Сербії, західній Чорногорії та центральній і південній Хорватії. Цвинтарі з вапняковими стечками, монументальними середньовічними надгробками, які датуються 12-16 століттями і викладені рядами.
8. Венеціанські оборонні споруди між XVI і XVII століттями: Stato da Terra – Західний Stato da Mar	2017	Венеціанські оборонні споруди охоплюють шість об'єктів в Італії, Хорватії та Чорногорії. До об'єктів належать укріплені міста Песк'ера-дель-Гарда та Бергамо та міська фортеця Пальманова в Італії, оборонна система Задара та форт Святого Ніколи в Шибеницько-Кнінській жупанії в Хорватії та укріплене місто Котор у Чорногорії. 6 укріплень

Назва	Рік	Короткий опис
		уздовж Адріатичного моря походять від історичної Венеціанської республіки та створили оборонну лінію для контролю її територій і комерційних шляхів, що ведуть на схід.
Природні об'єкти		
9. Стародавні та первісні букові ліси Карпат та інших регіонів Європи	2007	Стародавні букові ліси колись покривали понад 40% території Європи, поширюючись із кількох ізольованих притулків протягом кількох тисяч років у процесі, який все ще триває завдяки гнучкості та толерантності букового дерева. ЮНЕСКО схвалила розширення території Букових пралісів Карпат та інших регіонів Європи на території 12 країн: Бельгії, Албанії, Австрії, Румунії, Болгарії, Хорватії, Словаччини, Німеччини, Італії, Іспанії, Словенії, Україна. У Хорватії вони розташовані на території національного парку Пакленіца та Північний Велебіт.
10. Національний парк «Плітвицькі озера»	1979 2000 – розширення	Води, що течуть по вапняку і крейді протягом тисячоліть, нанесені травертинові бар'єри, створюючи природні дамби, які, у свою чергу, створили низку красивих озер, печер і водоспадів. Ці геологічні процеси продовжуються і сьогодні. Ліси в парку є домівкою для ведмедів, вовків і багатьох рідкісних видів птахів

Старе місто в Дубровнику є найвидатнішим зразком романської, готичної та ренесансної архітектури в країні, яка була сумлінно відновлена після важких великих руйнувань внаслідок землетрусів і бомбардувань під час конфлікту з Сербією на початку 1990-х років. Крім того, вплив венеціанського Відродження спостерігається в багатьох менших містах, мальовничо розташованих на островах і півостровах (Корчула, Хвар, Ровінь, Прімоштен та ін.). Культурний ландшафт періоду античності, середньовіччя та ренесансу доповнюється будівлями, які походять з часів Австро-Угорської монархії. Це барокові пам'ятники, розташовані у східній та північній частині країни, переважно у великих містах (наприклад, Загреб, Рієка, Вуковар), курорти та відомі курорти (наприклад, Опатія) [35].

Рис. 2.12 Спліт – Собор Святого Домнія, побудований у 305 році як Мавзолей Діоклетіана [35]

Рис. 2.13. Арена Пула – римський амфітеатр (Колізей) з I ст. н. е. [13]

Рис. 2.14 Храм Рома і Августа з 2 року до н.е. в Пулі [15]

Рис. 2.15 Арка Сергіїв в Пулі [35]

Рис. 2.16 Св. Костел Доната, IX ст, Задар [36]

Рис. 2.17 Дубровник, головна вулиця Страдун [45]

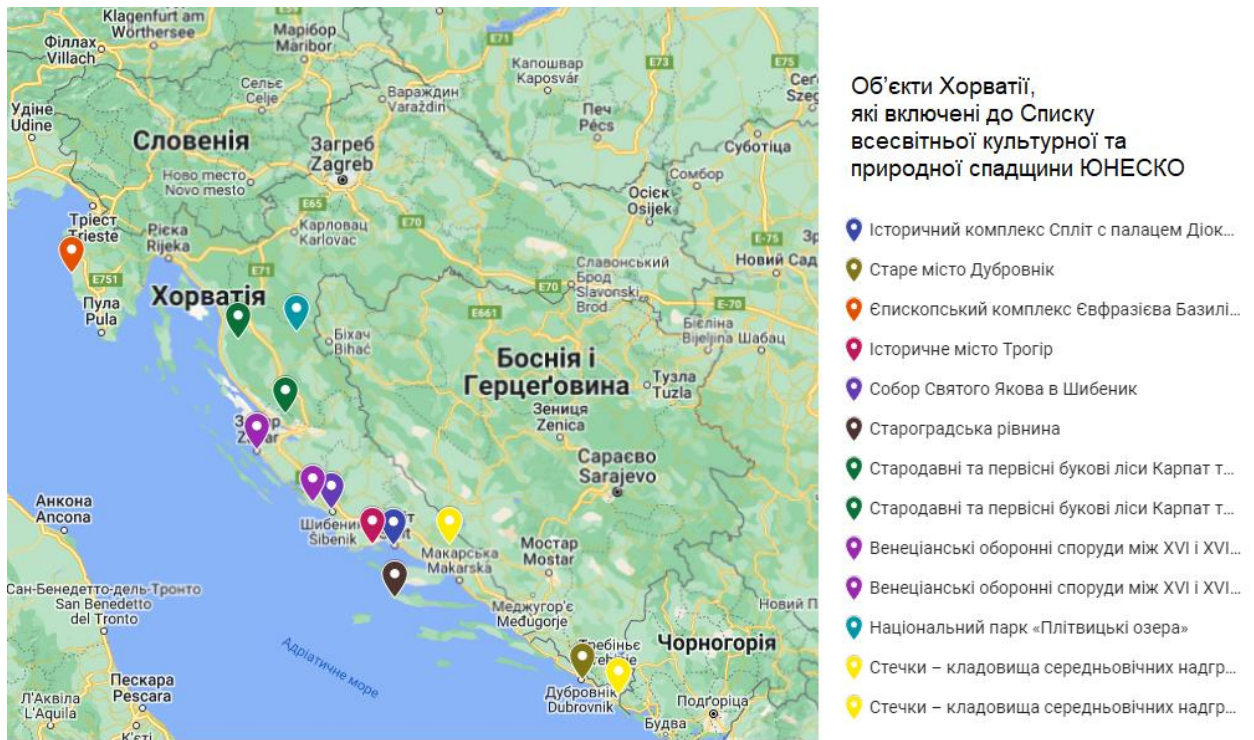

Рис. 2.18. Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Хорватії
(побудовано автором)

На території історичної області Далмації, археологи вперше знайшли кераміку із зображенням плямистих собак-далматинців. Тому можна вважати Хорватію місцем походження знаменитої породи собак – далматинських догів.

Мода на краватки також пішла з Хорватії. Хорватські вершники носили шийні хустки за часів Тридцятилітньої війни (1618–1648), французькі воїни питали в них: «Що це?», на що ховати відповідали: «Хорват», думаючи, що їх запитують «Хто ти такий?». Звідси в французькій мові з'явилося слово «cravate», а в слов'янських мовах – «краватка» [48].

Окрім Списку всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО, багата культура Хорватії включає 17 культурних шедеврів, які занесені у *Список нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО*, який складається з елементів нематеріальної спадщини, які потребують термінової охорони [38-40]. До цього Списку занесені:

1. Спів Ойкання (Ojkanje) — це традиційний спів, який походить із глибинки Далмації. Спів виконується принаймні двома людьми, які

використовують техніку тремтіння голосу, причому кожна пісня триває до тих пір, поки співаки не перестануть дихати. Тематика співу може бути будь-якою: від повсякденного життя, проблем суспільства, політики до кохання та емоцій [38].

2. Мереживоплетіння в Хорватії, включено ЮНЕСКО до списку в 2009 році, почалося в епоху Відродження, коли воно поширилося по всій Європі та Середземномор'ї. Хорвати спочатку використовували мереживо для виготовлення церковного одягу або прикрас для одягу та скатертин. Проводиться фестиваль в Лепоглаві на півночі Хорватії або на адриатичному острові Хвар, де мереживо виготовляється з листя алое, створеного виключно бенедиктинськими монахиями. Міжнародний фестиваль мережива на острові Паг проводиться вже в 6-й рік і включає в себе майстер-клас з мереживництва [40].

3. Синьська Алка – лицарський турнір у Сіні (рис. 2.19). Починаючи з 1715 року, місто Сінь проводить унікальний щорічний кінний захід. Ця подія, що проводиться в першу неділю серпня, складається з кінного змагання, де лицарі-скакуни в костюмах мчать на повній швидкості, озброєні списом, щоб спробувати закріпити металеве кільце під назвою «Алка», яке підвішене за кілька метрів від землі. Підготовкою до заходу та реставрацією обладнання, одягу та аксесуарів займаються горді місцеві жителі [40].

4. Ходіння за хрестом на острові Хвар – відоме хорватською як Процесія Za Krizen, це масштабна подія в хорватському культурному календарі. 500-літня традиція розпочинається одночасно о 13:00 у Страсний четвер (Чистий четвер) у шести селах: Врбань, Пітве, Свірце, Вірсник, Єлса та Врбоска на острові Хвар. На чолі з босими хрестоносцями процесії тривають до 7 ранку, за хрестоносцем, який несе 18-кілограмовий хрест, йдуть двоє друзів і ті, хто несе свічки та лампадки, а також п'ятеро співаків [38, 40].

Рис. 2.19 Синьська Алка – лицарський турнір у Сіні [38]

5. Звончар: Щорічний карнавальний конкурс дзвонарів з Кастава. Починаючи з січня і закінчуючи Попільною серединою, групи з 2-10 чоловіків марширують від села до села, одягнені у вивернуті навиворіт овечі шкури та дзвони, на честь яких і були названі дзвонарі. Звуки від дзвона створюються різними рухами тіла, що вимагає вправності та великої фізичної витривалості. Учасники маршу, розпочаті як спосіб запросити зростання та родючість наприкінці зими для майбутньої весни, створюють надзвичайну музику та зв'язок між селами, повз які вони проходять [40].

6. Ніджемо Коло, мовчазний хоровод Далмації –це тихий танець, який походить із глибинки Далмації в Південній Хорватії, танець виконується в замкнутому колі, коли чоловіки ведуть своїх жіночих колег швидкими і незапланованими кроками [40].

7. Традиційне виробництво дитячих дерев'яних іграшок у Хорватському Загор'ї. Техніка виготовлення дерев'яних іграшок почалася в різних громадах Хорватського Загор'я на півночі Хорватії століття тому. Чудові

іграшки включають свистки, машинки, танцюристів, що обертаються, маленькі лялькові меблі, птахів, що махають, і коней, що стрибають [38].

8. Спів Бекарац та ігри зі Східної Хорватії. Бекарац — жартівливий різновид народної пісні. Володіючи потужним голосом, співачка виступає на сільських вечірках у східній Хорватії; Славонії, Срії і Баранї. Через пісню співаки передають цінності спільноти та дозволяють співакам висловлювати власні думки та почуття [38, 40].

9. Свято Святого Власія, покровителя Дубровника. Цей фестиваль вшановує святого покровителя міста і триває в Дубровнику вже тисячу років, поєднує в собі святкування святого Власія через ритуал благословення та молитов на майбутній рік і парад традиційних пісень і танців. На фестивалі, який приваблює як місцевих жителів, так і іноземних туристів, демонструються народні костюми та традиційні страви [38].

10. Виробництво пряників у Північній Хорватії. У середні віки пряники в дерев'яних формах виготовляли багато європейських монастирів; це ремесло досягло іншого рівня в Північній Хорватії. Пряник у Хорватії під назвою «Licitars» був включений до списку в 2010 році. Процес виготовлення ліцитарів вимагає великої майстерності. Для всіх використовується стандартний рецепт з цукру, борошна, води та розпушувача. Тим не менш, пряники формують, випікають, сушать, фарбують і прикрашають їстівними фарбами в нескінченній кількості різновидів. Сьогодні імбирний пряник став одним із найбільш впізнаваних символів хорватської ідентичності, особливо в Загребі [38, 40].

11. Весняна процесія в Горяні. Навесні молоді дівчата з Горяні, розташованого в Славонії, північно-східна Хорватія, співають від дому до дому в процесії. Включений до списку ЮНЕСКО в 2009 році, оригінальні причини цієї процесії в основному невідомі. Тепер місцеві селяни розглядають його як прекрасну вітрину хорватської культури та краси та елегантності своїх дітей.

12. Клапний багатоголосний спів Далмації, південної Хорватії. Цей традиційний багатоголосний спів виконується в Далмації на півдні Хорватії. Кожну співочу групу очолює перший тенор, за яким йдуть кілька голосів тенорів,

бартоні та баси. Приєднавшись до списку в 2012 році, теми пісень зазвичай обертаються навколо життя, місцевого середовища і, звичайно, кохання.

13. Середземноморська дієта Хорватії, була включена до списку ЮНЕСКО в 2013 році, включає в себе набір навичок, знань, ритуалів, символів і традицій, що стосуються врожаю, збору врожаю, рибальства, тваринництва, збереження, обробки, приготування їжі та, зокрема, спільного використання та споживання їжі. Хоча середземноморська дієта не є унікальною для Хорватії, вона є унікальною та важливою частиною хорватської культури [38, 40].

14. Двоголосний спів і гра в Істрійській гамі. Це складний стиль співу і гри народної музики. Стиль характеризується енергійним, частково носовим співом і звуками музичних інструментів.

15. Екомузей Батана. Громадський проект збереження культури життя Ровіня. Батана — це традиційний рибальський човен у Ровіні, і знання майстерності передавалися з покоління в покоління завдяки сімейному вченню. Зі збільшенням руху нових човнів популярність батан значно зменшилася, що призвело до громадської організації музею. В екомузеї можна ознайомитися з історією та використанням батани, суднобудівники можуть відвідати будівельні майстерні, а човни можна принести на подвір'я для ремонту [40].

16. Мистецтво сухої кладки, знання та методи. Ця техніка будівництва, додана в 2018 році, використовує сухі камені для створення конструкцій без використання додаткових матеріалів. У деяких випадках для стійкості додають сухий ґрунт. Камені укладені настільки точно, що будівлі витримують випробування часом. Використовуваний у стародавні часи аж до сьогодення, цей метод відомий своєю гармонією з природою, використовуючи природні елементи в навколишньому середовищі, а також допомагаючи потребам людини, таким як запобігання зсувів, повеней, лавин і боротьба з ерозією землі [38].

17. Меджимурська Попівка. Народна пісня з Меджимур'я. В Меджимур'ї, північно-західному регіоні Хорватії, виник цей історичний музичний жанр. Традиційно народну пісню виконали жінки-солістки, кожна з яких привнесла в текст свою виразність. З часом елементи попівки почали

проникати в іншу місцеву музику про кохання, смуток і релігію, підкреслюючи, наскільки впливовими були (і залишаються) тексти пісень у регіоні. Попівка виконується на важливих сімейних і громадських подіях, таких як весілля, фестивалі, релігійні збори, свята. Сьогодні існує близько 50 майстрів мистецтва, і якщо традиційно пісню виконували жінки, то сьогодні як чоловіки, так і жінки співають її в різних формах: з інструментами, разом з танцем, соло тощо [16].

Культурною пам'яткою є Колізей міста Пули (рис. 2.15), який вважається прототипом римського Колізею, збудований він значно раніше (в кінці I століття до нашої ери), розташований на істринському (північному) побережжі Хорватії. Це шостий за величиною амфітеатр у світі, який вміщує до 22 000 осіб. Зовнішня оболонка майже завершена, а внутрішні сидіння залишилися лише частково. В хорватському місті Заврш'є-Нетретицько є своя «Пізанська вежа», 22-метрова дзвіниця, що відхилилася від осі на 40 см.

Хорватія відома своїми найменшими у світі об'єктами. Згідно з Книгою рекордів Гіннеса, тут розташовано найменше місто на планеті – Хума, в якому проживають всього 23 людини, і всі вони – родичі. Місто оточене фортечною стіною, має всього 13 житлових будинків і 2 маленькі вулиці. Однак тут є свій муніципалітет, міські ворота, центральна площа, пара ресторанів та готелів, пошта, два храми і навіть музей. В Хумі є навіть міський автобус, що ходить тричі на день за розкладом [25].

У хорватському місті Ніні розташована найменша церква в світі – Собор Святого Хреста. Довжина храму – 7,8 м, висота – 8,2 м, ширина – 7,6 м, товщина стін – 57 см. Церква була придворною капличкою ще за часів Хорватського князівства (приблизно IX століття нашої ери), про це свідчить напис з іменем князя Годечая, зроблений на перекладині над дверима до храму. У місті Задар розташований єдиний у світі морський орган, збудований у 2005 році, це система із 35 мензурованих труб, на зразок органа, які розташовані під східцями міської набережної, з отворами для виведення звуку на тротуарі. Морська вода виштовхує повітря через труби, тим самим викликає неймовірні поєднання звуків різної протяжності і сили [25].

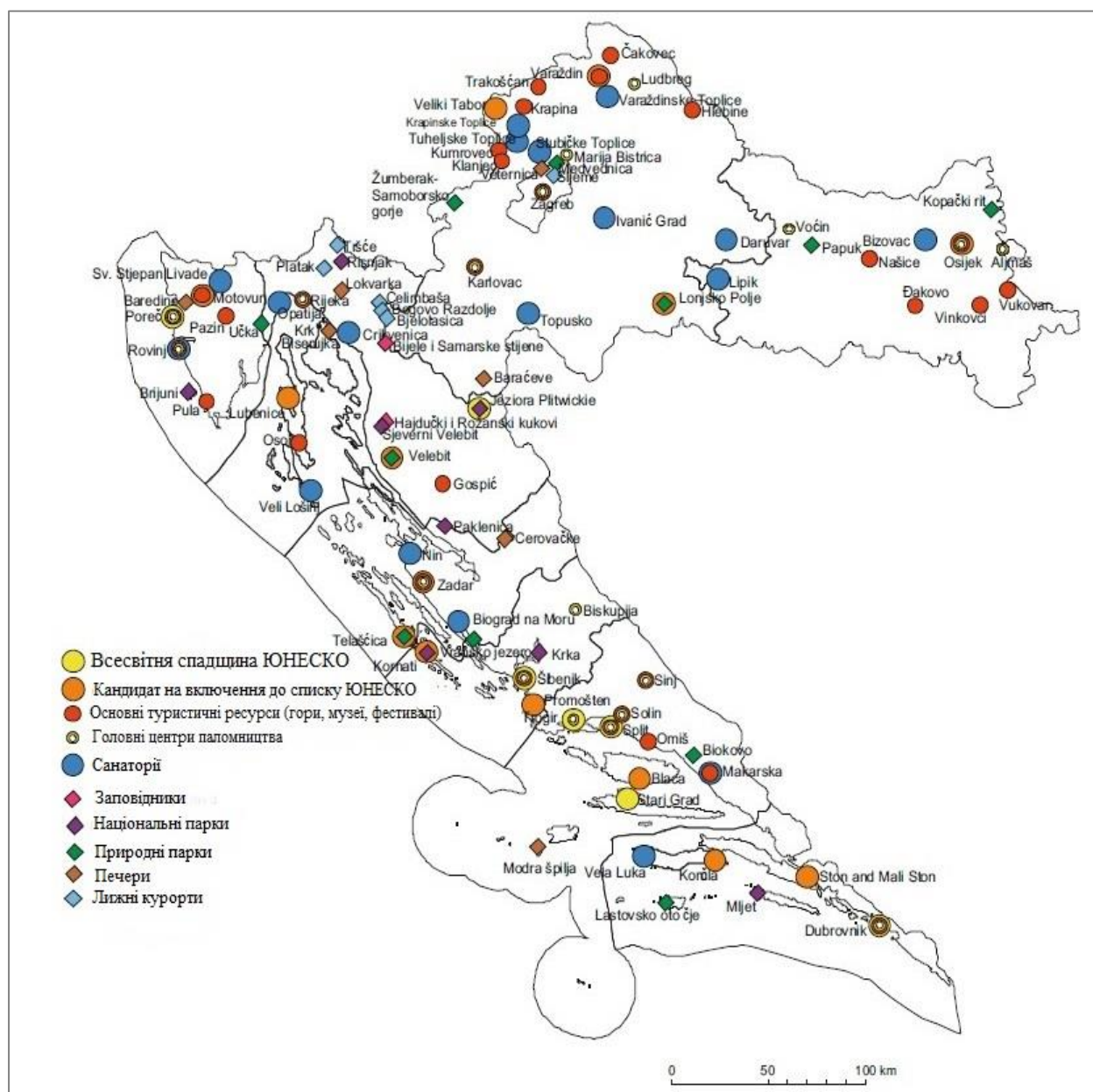

Рис. 2.20. Просторове розташування природних і культурних туристичних об'єктів Хорватії [42]

В Хорватії є чимало різноманітних музеїв, один із них – особливий. У 2010 році в столиці Хорватії Загребі відкрився Музей розлучень, а точніше – «Музей розірваних стосунків», який у 2011 році був відзначений спеціальною премією «Європейський музей року». Його заснували Олінка Віштіца і Дражен Грубішич, двох місцевих художників, які після розлучення вирішили створити

експозицію своїх подарунків і речей. Згодом колекція збільшувалася за рахунок пожертвувань інших колишніх пар [16].

В Хорватії проводиться безліч фестивалів та різних урочистостей. В Загребі проходить багато фестивалів: у квітні – «Музичне Бієнале»; у червні – філармонічний Фестиваль Св. Марка, виставка квітів «Флора-Арт», Міжнародний фестиваль нового театру – «Євроказ», Фестиваль мультфільмів; у липні – Міжнародний фольклорний фестиваль, Загребський літній фестиваль; у серпні – Міжнародний фестиваль театрів ляльок; у жовтні – міжнародні Дні Джазу та Загребський міжнародний ярмарок [15].

У Дубровнику щорічно у лютому проходить Карнавал і свято Св. Блаже, а у липні-серпні – відомий міжнародний літній фестиваль, під час якого відбувається багато різноманітних вистав [7].

Щорічно в Ровині проходить паломництво на честь Св. Еуфимії (16 вересня), на яке приїздять тисячі віруючих з усієї Європи, на початку травня – регата Ровінь-Песаро, у серпні – Ровинський ярмарок, а у вересні – яхтові перегони [5].

Загалом, Хорватія є дуже привабливою для розвитку культурного туризму; яка поступово завойовує собі гідну позицію, яку вона повинна займати через величезну цінність і значення культурної спадщини цієї країни. Знайомство з культурними активами країни незабаром можуть стати важливою метою подорожі до Хорватії, конкуруючи з рекреаційними цілями.

2.3 Інфраструктурна складова

Розглянемо інфраструктурну складову туристичного потенціалу. Розвиток туризму є результатом кількості, характеру та поширення туристичних активів. Це також результат загального розвитку туризму в даній країні. Туризм у Хорватії має давні традиції, пов'язані з розвитком туристичної інфраструктури. Завдяки високій привабливості туристичних активів, Хорватія сприймається як країна з добре розвиненою туристичною інфраструктурою (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 Структура закладів розміщення у Хорватії у 2000-2020рр. (за даними Національної ради з туризму Хорватії) [9]

Тип закладу розміщення	Кількість закладів розміщення						
	2000р.	2005р.	2010р.	2015р.	2016р.	2017р.	2021р.
1 Готелі та апарт-готелі	446	516	616	692	714	721	756
Турбази	79	68	49	48	48	48	
Кемпінги	198	224	235	271	202	284	
СПА-центри	9	9	10	11	10	9	
Хостели	18	31	50	187	266	293	
Інші заклади розміщення	384	682	1157	3330	4960	6551	
Всього	1134	1530	2117	4567	6232	7946	

Хорватія відрізняється від інших постсоціалістичних країн відносно високим рівнем готельних послуг. Із одного боку, тут великі типові комплекси готельного типу, а також невеликі сімейні підприємства, які пропонують готельні послуги у спеціально спроектованих туристичних квартирах, апартаментах і бунгало, побудованих за гроші, зароблених на оренді кімнат у приватних сімейних будинках. Зміною в структурі закладів розміщення в Хорватії є зниження значущості об'єктів соціального туризму. Вони включають різні види колективного розміщення, яке було одним із основних елементів туристської інфраструктури в цій країні до 1990 р. На даний час заклади проживання в Хорватії різноманітні: готелі, приватні апартаменти, кемпінги, туристичні бази, СПА-центри, хостели та ін. Наступною характерною рисою туристичної інфраструктури Хорватії є її нерівномірність поширення на території країни. Найбільш розвинена вона в регіоні Адриатичного моря [54].

У Хорватії майже немає готелів «все включено», шведський стіл успішно замінюють численні невеликі ресторанчики, анімацію замінюють виступи національних ансамблів. Зазвичай, туристи у Хорватії селяться в невеликих апартаментах, які пропонують гарні меблі, невеликий приватний басейн і прекрасний вид з вікна. Готелі, які входять до готельних ланцюгів Sol Melia, Iberostar, Brela, Laguna, Adria Resorts, Riviera, вважаються кращими в Хорватії. Найбільше закладів розміщення у приморських округах країни, зокрема в Істрії

та Дубровнику, серед яких готелі Tirena, Sumratin, Hilton Imperial Dubrovnik та ін. Так, кількість місць у готелях Істрії приблизно дорівнює кількості місць у готелях трьох центральних округів (Ліка-Сень, Задар та Шибеник-Кнін) [22,25].

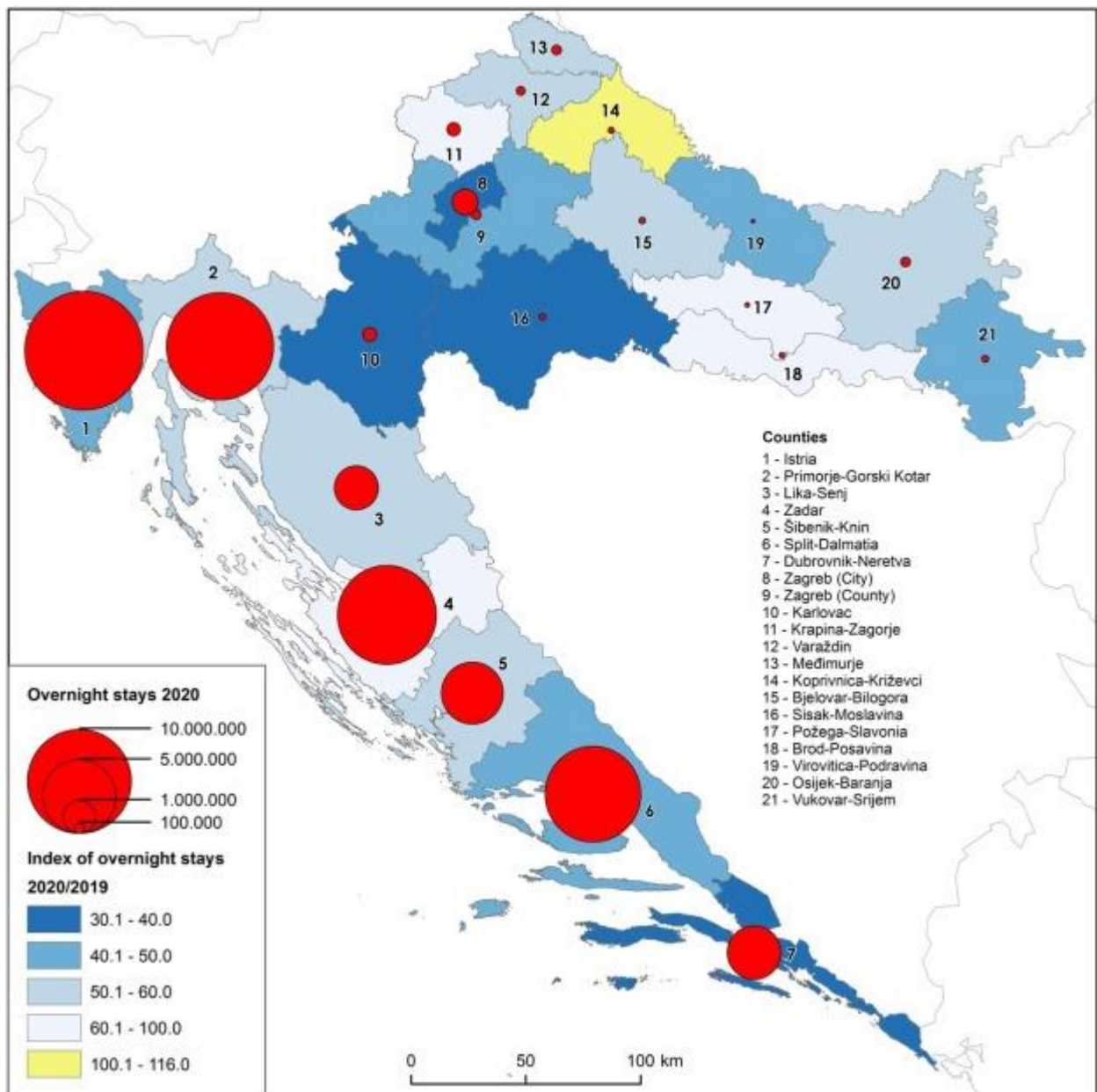

Рис. 2.18. Розміщення туристів у Хорватії [32]

Популярним способом проживання серед хорватів і іноземних туристів, особливо під час літніх шкільних канікул уздовж хорватського узбережжя Адріатики та його островів, завжди був кемпінг, а також приватні апартаменти. Зараз уздовж узбережжя існує безліч кемпінгів, на відміну від континентальної Хорватії, де кемпінгів небагато, лише кілька таборів [16, 27].

Відповідно до чинного хорватського законодавства про кемпінги, деякі кемпінги досить малі і створені як частина чиєїсь великої території з метою забезпечення важливого джерела доходу для цієї сім'ї. Ці табори зазвичай пропонують місця для кемпінгу до 20 осіб [10]. Інші великі кемпінги, які раніше належали державним компаніям, охоплюють більші території привабливого узбережжя та обслуговують сотні туристів, а також мають більш сприятливі умови проживання, численні душові та туалети, приміщення для прання та приготування їжі, а також ресторани, піцерії, кафе та супермаркети як частину самого кемпінгу. Зазвичай апартаменти це малоповерхові (від двох до чотирьох поверхів) приватні будиночки, що розташовані близько до моря (до кілометра), відвідувачі користуються муніципальним пляжем. Саме на приватні будинки припадає більше половини усіх розміщень. Вони мають класифікацію: чим більше послуг і ближче до моря, тим більше «зірочок» і вища ціна. У структурі розміщення туристів у готелях зупиняються близько 13 % туристів, а у приватних будинках – близько половини туристів [9, 15].

Хорватія вважається неофіційною світовою столицею нудизму та натуризму. Згідно із офіційною довідкою, у середині XX ст. на острові Раб вперше в Європі відкрилися перші нудистські пляжі. Перші комерційні нудистські центри у Хорватії функціонують з 1953 р. На сьогодні узбережжя Хорватчини відоме найвищою концентрацією нудистських пляжів, один із найвідоміших – нудистський пляж Пакліна у м. Бол. Стосовно розміщуються, то здебільшого натуристи та нудисти обирають бунгало, апартаменти та спеціалізовані клубні готелі. Серед спеціалізованих центрів Хорватії найбільш відомі у Пулі – «Медулін», у Ровіні – «Істра» та «Монсена», у Врсарі – «Коверсада», у Поречі – «Соларіс» і «Доказ» [4, 62].

За даними Національної ради з туризму станом на 2016 р. у Хорватії здійснюють діяльність 1080 туристичних агенцій, а у 2021 році – 1167 [9, 25]. При готелях, у всіх містах, турцентрах вздовж головної автомагістралі розташовуються ресторани, кафе, таверни, кабачки, піцерії, ресторани фаст-фуд, для гурманів найцікавішими будуть ресторани із вітчизняною «Хорватської

кухнею», в яких поєднуються страви із середземноморської, венгерської, австрійської, турецької кухонь. Всі продукти тваринного походження підлягають такому контролю, як і в країнах Європейського співтовариства і знаходяться під постійним ветеринарно-медичним контролем. Хорватія славиться чудовою морською кухнею. Тут готують різноманітну рибу, головоногих молюсків, лангустів, раків та устриць. Їх смак чудово поєднується з терпким ароматом місцевого розливного вина [7].

Традиційний ресторан у Хорватії називається «коноба» (хорв. «konoba»). Його меню містить в основному м'ясні та рибні страви, приготовлені на грилі. Також в країні, а особливо на Істрії, поширені тратторії – ресторанчики італійської кухні, які спеціалізуються на приготуванні м'яса на грилі. В Хорватії перевагою ресторанів є величезні порції та відносно невисока ціна [6].

У Хорватії розвинена транспортна система, але можуть бути деякі проблеми, пов'язані із специфікою географічного положення деяких об'єктів відпочинку, а саме наявність великої кількості островів (до деяких можна добратися тільки за допомогою катера або човна). Якість транспортної інфраструктури висока – надійне паромне і залізничне сполучення, велика кількість автобусних маршрутів, розвинена мережа авіатранспорту, сучасні автомобільні траси. Кращим і швидким транспортом є літак. Національним авіаперевізником Хорватії є «Croatia Airlines», який виконує рейси до всіх великих міст Європи – Брюсселя, Амстердама, Мюнхена, Лондона, Парижа, Франкфурта, Цюриха, Праги, Риму, Відня, Тель-Авіва, а також усередині країни. У Хорватії 68 аеропортів, серед яких 7 міжнародних аеропортів: у Загребі, Спліті, Дубровнику, Задарі, Пулі, Рієці і Осієку та один геліпорт. Ціна на внутрішні рейси у Хорватії іноді навіть дешевша, ніж на потяг або автобус. Всі авіа маршрути проходять через Загреб, який приймає більшість міжнародних рейсів до Хорватії. Із Загреба можна долетіти у Дубровник, Пулу, Спліт. Цікаво, що у Задарі злітна смуга перетинає а [15].

Найдоступніший і найпоширеніший громадський транспорт Хорватії – автобус. Столиця Загреб має найсучасніший автовокзал в країні. Окрім автобусів

у великих містах, таких як Загреб і Осієк, є мережа трамвайних ліній. Регулярні міжнародні автобусні лінії з'єднують Хорватію з Боснією і Герцеговиною, Словенією, Сербією, Німеччиною, Австрією, Швейцарією.

Важливою перевагою Хорватії є також близькість до головних туристичних ринків. Так як ця середземноморська країна розташована поблизу країн Центральної та Східної Європи, то звідти приїжджає велика кількість туристів. І більш того, вона дуже добре пов'язана із цими країнами через добре розвинену мережу доріг і автострад, що робить її доступною для європейського туриста, адже через територію країни проходять три найважливіших європейські транспортні коридори, які сполучають Західну Європу та Азію, Середземномор'я і Східну Європу [50].

На сьогодні хорватські автомобільні дороги вважаються найбільш сучасними та безпечними в Європі. Хорватія має 26 958 км різних видів автодоріг: «brza cesta» (швидкісне шосе), «autocesta» (автомагістраль), «polu-autocesta» (напівавтомагістраль), за користування якими передбачено плату. Платні автомагістралі в Хорватії управляються чотирма компаніями, які розподілені по різних регіонах, на розмір тарифів за проїзд впливає регіон і тип транспортного засобу, також за проїзд деякими мостами і тунелями береться окремо. Міст Крка, який з'єднує острів Крк з материком, один із найдовших у світі, його довжина становить 1430 м [68].

Помітне зростання туристичних потоків на хорватському узбережжі викликало розвиток залізничного та паромного сполучення за часів Австро-Угорської Монархії. Незважаючи на численні геополітичні зміни на балканському півострові, які відбувалися після Першої світової війни, прибережне розташування завжди було основним фактором розвитку туризму в Хорватії. Крім того, понад столітня туристична традиція виділяє Хорватію серед інших середземноморських країн [44].

Мережа Хорватських залізниць невелика, але у континентальній частині Хорватії залізнична мережа розгалужена та з'єднує більшість великих міст. Окрім місцевого транспорту, це основний маршрут із Загреба до Спліта. Істрія

з'єднана лише залізницею зі словенською мережею. Центром хорватської залізничної мережі є Загреб. Найінтенсивніший рух поїздів на півночі. Уздовж узбережжя, через гірський рельєф, потяги не ходять, також відсутнє залізничне сполучення із Дубровником [37].

Між містами Хорватії, які розташовані на узбережжі, курсують різні теплоходи, пороми та кораблі на підводних крилах. На такому водному транспорті можна дістатися до більшості населених островів, також є і міжнародні рейси. З 28 травня по 30 вересня на курортний сезон діє додатковий літній розклад із більш частими відправленнями. Найбільша пасажирська судноплавна компанія – «Ядролінія». Основні порти – Рієка, Плоче, найбільший пасажирський Спліт. Великі портові міста з'єднані поромними переправами. Головним портом на найбільшій річці Дунай є Вуковар [25]. Серед інших хорватських судноплавних компаній – «Krilo», «G&V Line», «Krilo Shipping», «Jadroagent». Італійські поромні лінії обслуговують поромні лінії Анкона-Спліт-Анкона, пором Анкона-Задар-Анкона та пором Барі-Дубровник-Барі (додаток А рис. А.6, рис. А.7).

Просторова структура розміщення туристів у Хорватії фактично повністю розвинена і характерна для територій, де переважає туристична функція. Відносно розвитку туристичної інфраструктури прибережні регіони все одно не матимуть конкуренції на багато років вперед. Це пов'язано не тільки з високою туристичною привабливістю хорватського узбережжя, а й тому, що всі прибережні регіони у світі залишаються незмінно популярними.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХОРВАТІЇ

3.1. Регіональні особливості туристичного потенціалу Хорватії

В основному можна виділити два шляхи розгляду туристичної регіоналізації в Хорватії. *Перший підхід* базується на фізичній географії регіонів, якою є Паннонський басейн на сході (так звана континентальна частина або низовина), і Динарські Альпи (так званий гірський регіон) разом з узбережжям Адріатичного моря, яке простягається з північного заходу на південний схід [16, 50, 65]. Відмінності в експлуатації туристського потенціалу у різноманітних фізико-географічних регіонах можна виявити за допомогою цього способу. Тож, іншими словами, *за географічним розташуванням* регіони Хорватії поділяються на

- *прибережні регіони*, що охоплюють узбережжя Адріатичного моря та Дунайське нагір'я. Велика частина морських та гірськолижних курортів країни розташована у цьому регіоні;
- *центральні регіони*, що займають приблизно третину країни і лежать на Середньодунайській низовині. Тут розташована столиця Хорватії – місто Загреб [44].

Найбільше популярний спосіб – класифікація, заснована на адміністративних одиницях – округах, які називаються жупанії («županija»). Виділяється 20 округів і столиця Загреб, які розділені на дев'ять туристичних регіонів (рис. 3.1). Можуть також бути модифікації цієї регіоналізації та її номенклатури. Інститут туризму помістив Центральну Хорватію та Славонію в одну групу – Центральна Хорватія і замість фрази «Далмація» плюс головна назва міста використовує термін «регіон». Назва Далмація-Спліт змінюється на «регіон Спліт-Макарська», які підкреслюють роль Макарської Рив'єри [65].

Хорватська національна туристична рада поділяє регіони Кварнер і Горський Котар на дві частини: північний регіон Кварнер і південний схід Ліка-

Карловац. Факт полягає в тому, що між ними існують значні розбіжності, які відображені в кількості прибуттів та ночівель туристів (відповідно у 5,3 та 6,7 разів менше в Личко-Сеньська окрузі) [25].

Рис. 3.1 Туристичні регіони Хорватії [21]

У таблиці 3.1 наведені основні характеристики туристичних регіонів Хорватії.

Таблиця 3.1 Туристичні регіони Хорватії – загальна характеристика (складено автором за [8, 9, 25, 44, 46])

Туристський регіон	Площа, км ²	Населення	Щільність населення (на км ²)	Зручності туристичного проживання	Ліжко-місця	Туристичні і прибуття	Туристичні ночі	Округи (жупанія)
Центральна Хорватія	18 762	1 340 048	71,4	60	4649	502 000	1 007 000	Загреб (Загребська), Крапинсько-Загорська (Крапинсько-Загорська), Сисак-Мославина (Сисак-мославацька), Карловац (Карловацька), Вараждин (Вараждинська), Копривниця-Крижевці (Копривницько-крижевська), Біловар-Білогора (Беловарсько-Білогорська), Меджимур'є (Меджимурська)
Славонія	12 486	891 259	71,4	35	2244	165 000	331 000	Віровітика-Подравіна (Вітровичко-Подравська), Пожежа-Славонія (Пожеско-Славонська), Славонський Брод-Посавіна (Бродсько-Посавська), Осієцьк-Баранья (Осієцько-Бараньська), Вуковар-Сірімй (Вуковарсько-Сріємська)
Кварнер і Горський котар	8941	359 182	40,2	171	64 111	2 943 000	14 243 000	Примор'я-Горський Котар (Примоско-Горанська), Ліка-Сень (Ліко-сеньська)
Далмація-Спліт	4540	463 676	102,1	179	32 539	2 213 000	12 135 000	Спліт-Далмація (Спліцько-далматинська)
Далмація-Задар	3646	162 045	44,4	64	21 953	1 187 000	7 184 000	Задар (Задарська)
Далмація-Шибеник	2984	112 891	37,8	55	15 481	746 000	4 553 000	Шибеник-Кнін (Шибенсько-книнська)
Істрія	2813	206 344	73,4	165	89 364	3 059 000	19 545 000	Істрія (Істарська)
Далмація-Дубровнік	1781	122 870	69	94	22 171	1 346 000	5 884 000	Дубровник-Неретва (Дубровачко-Неретванська)
Місто Загреб	641	779 145	1215,5	50	6689	968 000	1 602 000	Місто Загреб (Град Загреб)

Істрія – найбільший півострів Хорватії, розташований на самому заході Хорватії, який межує зі Словенією. Він має форму трикутника (рис. 3.2) і дуже популярний серед туристів і мандрівників через близьке розташування до Словенії, Італії та Австрії, а також через широку берегову лінію, повну малих і більших заток із сотнями міст зі старовинною архітектурою, які пропонують туристичні послуги. Внутрішня частина півострова Істрія також дуже приваблива, з численними маленькими містами, побудованими на вершинах пагорбів навколо Істрії [42]. Найбільші і найвідоміші міста Істрії – Пула, Медулін, Новіград і Пореч. Серед основних туристичних напрямків і пам'яток можна виділити наступні. Острови Бріоні, Національний парк Хорватії [15].

Грознян – це венеціанське місто XIV століття, відоме сьогодні як Місто художників – мистецька колонія, куди з 1965 року приїжджають жити і працювати художники, скульптори та музиканти. Грознян є одним із мальовничих середньовічних міст Істрії на вершині пагорба, архітектурно схожих на Мотовун або Пазін, з нього відкривається захоплюючий вид на Адріатичне море, а також на долину річки Мирна. У Грозняні немає готелів, але є приватні апартаменти, кімнати та пансіонати, які пропонують проживання. Численні малі та великі ресторани, розташовані вздовж головної площі Грозняна, пропонують традиційні істрійські страви [4].

Мотовун – невелике середньовічне містечко в центральній Істрії, розташоване на пагорбі висотою близько 300 метрів над пасторальною долиною, звідки відкриваються 360-градусний панорамний вид на долини Істрії аж до Адріатичного моря (рис. 3.3). Місто добре відоме своїм популярним Мотовунським кінофестивалем, заснованому у 1999 році, і де протягом 5 днів щороку, наприкінці липня демонструються фільми під відкритим небом на великому екрані на головній площі Мотовуна. За оцінками, фестиваль відвідують близько 50 000 людей. Мотовун має дві головні дороги, а рух транспорту в самому місті скасовано. Тут є власний готель «Hotel Kastel» і гостьовий дім House of Gold. Готель «Hotel Kastel» є

дуже популярним місцем для проживання, має власний ресторан із хорошою їжею та винами, відомими далеко за межами Мотовуна та Істрії [42].

Рис. 3.3 Мотовун, Хорватія

Новіград або Читтанова (італ.) – невелике мальовниче містечко, розташоване на північно-західному узбережжі півострова Істрія. В містечку багато середньовічних церков, мурів, веж, будинків, побудованих між XV-XVIII ст., наприклад, Парафіяльна церква Св. Пелага, церква Святої Агати, палац Карло Рига і ін [35].

Пазін – невелике місто в центральній частині Істрії, відомий своїми пам'ятками і музеями, такими як Істрський етнографічний музей, Меморіальний дім «Об'єднання та свобода», пам'ятка Безодня Яма [29].

Пореч – відомий туристичний центр Істрії. Стара частина міста побудована на невеликому півострові, відокремленому від материка каналом і захищеному від відкритого моря островом Святий Нікола з популярними пляжами (рис. 3.4).

Рис. 3.4 Пореч Хорватія [7]

Туристичні курорти Плава лагуна та Зелена лагуна розташовані на півдні міста. Пореч розташований на головній дорозі, що з'єднує Пореч з Пазином і Пулою, а також на регіональній дорозі, що проходить уздовж західного узбережжя Істрії. У 1970-х роках Пореч став одним із найпрестижніших хорватських туристичних курортів, де протягом року організовується багато культурних заходів: концерти класичної музики, джазові вечори, фольклорні вечори тощо. Зараз Пореч популярний серед молоді. Тут гарне нічне життя з різноманітними дискотеками, барами та танцювальними клубами [23, 36].

Пула – найбільше місто Істрії, західної Хорватії, розташоване на південному краю півострова Істрія, важливий хорватський порт і промисловий центр. Тут розташований найдивовижніший і найвідоміший амфітеатр Пули, який і досі використовується як літня сцена Пули для різноманітних оперних і естрадних вистав, а також для відомого кінофестивалю Пули, який проводиться там з 1953 року [65].

Пула пропонує різні варіанти приємного відпочинку. Готелі та апартаменти розкидані по всьому місту Пула та навколо нього, а також у невеликих сусідніх місцях. Багато туристичних об'єктів розташовано за

межами міста на різноманітних пляжах, які простягаються на 100 км узбережжя півострова Істрія. Недалеко від центру міста є хороші місця для купання Верудела, Стоя та Лунго Маре.

Ровінь – обгороджене місто, побудоване на невеликому півострові, оточеному морем, з його історичним центром на зразок Венеції, дуже популярне туристичне місце. Цей рибальський порт колись був головним містом півострова Істрія. Ровінь – один із найрозвиненіших морських курортів Хорватії, який пропонує відпочинок у мальовничій атмосфері старовинного міста, оточеного густими сосновими лісами [29].

Умаг – туристичне місто Істрії з численними готелями. Умаг добре відомий своїм щорічним тенісним турніром.

Рабац – ще одне популярне туристичне місце з численними готелями та кемпінгами.

Затока *Кварнер* розташована в північній частині хорватської Адріатики, і межує з материковою частиною Хорватії та півостровом Істрія. На півночі Кварнер межує зі Словенією, а на сході – з Боснією та Герцеговиною. Кварнер є однією з найближчих точок Адріатичного моря до Центральної та Західної Європи, тому завдяки його близькості і м'якому клімату, Кварнер є дуже популярним туристичним напрямком для західних європейців. До складу Кварнера входять такі міста, як Рієка, Опатія, Цриквениця, Нові Винодольські та мальовничі і популярні острови: острів Крк з курортами Малинська та Башка, острів Раб, острів Црес, острів Сусак, острів Лошинь. У Кварнері розташовані національні парки Пакленіца та Північний Велебіт (рис. 3.5), замок Франкопана та знаменитий національний природний парк Плїтвецькі озера [44].

Рис. 3.5 Національний парк Пакленіца в Кварнері [37]

Опатія, названа на честь бенедиктинського абатства Святого Івана, розташована прямо під горою Учка, що є природним парком Хорватії. Місто є одним із найпопулярніших туристичних курортів у Хорватії, нині в місті розташовано понад 20 благоустроєних готелів, численні заклади громадського харчування, спортивні та оздоровчі заклади. В Опатії є традиція різноманітних розважальних карнавалів, яхтових регат, музичних заходів тощо. Приголомшлива архітектура, грандіозні вілли, оточені пальмами, і старі готелі, розташовані вздовж красивої набережної Лунгомаре, роблять Опатию

ексклюзивною та буденною, якою вона була століття тому. Це відчуття центральноєвропейської атмосфери [16].

Острів Црес – найбільший острів Адриатики, розташований у північній частині затоки Кварнер. На півдні, в Осорі, він з'єднаний з островом Лошинь підйомним мостом. Узбережжя острова має довжину 66 кілометрів і дуже добре розвинене, багате численними бухтами і гальковими пляжами в західній і південній частині, а північна і східна частини характеризуються крутими і суворими скелями. Північна частина Цреса багата червоними дубовими, грабовими, в'язовими та каштановими лісами, а середня та південна частини вкриті пасовищами та густою макією. Море в акваторії Црес надзвичайно чисте, доказом цього є популяція дельфінів, яка тут нараховує від 100 до 150 дельфінів. Круті та важкодоступні ділянки східного узбережжя, які є орнітологічним природним парком, є одним з останніх місць проживання надзвичайно рідкісного птаха – білоголового сипа [56].

Мощеніце – це середньовічне укріплене місто із стародавніми мурами та вузькими кам'яними вуличками, розташоване на крутій скелі під горою Учка. У Мощеніце можна потрапити лише через одні ворота, над якими вигравіруваний герб Габсбургів. Будинки настільки стиснуті, що містечко не має жодної площі. Найвизначнішою пам'яткою є церква Святого Апостола Андрія. Місто Мощеніце має свого наступника міста-побратима на узбережжі – Мощеніцка Драга. Вони з'єднані двома способами: потоком, що тече по каньйону річки Драга до міського пляжу, де він впадає в море, і сходами, які з'єднують два міста [54].

Північна Далмація, включає в себе Далмацію-Задар і Далмацію-Шибенік, межує з Боснією та Герцеговиною. Відомі міста цього регіону – Задар, Шибенік, Нін, Водіце, Біоград-на-Мору, Прімоштен. У регіоні безліч піщаних пляжів, а також островів та острівців узбережжя, тут знаходяться природні парки Крка та парк острова Корнати з їхньою чудовою природою.

Задар – це хорватське місто, розташоване між Рієкою та Сплітом, неподалік від Шибеніка. Цьому місту кілька тисяч років, і воно було столицею

Далмації протягом багатьох століть. Дороманська церква Св. Доната датується IX століттям і, безперечно, є найвідомішим місцем Задара. Задарський архіпелаг – це Адріатична акваторія в околицях Задара, яка складається із сотень менших і більших островів і острівців, що простягаються вздовж узбережжя на площі близько 400 квадратних кілометрів (рис. 3.6). На більшості островів немає постійних мешканців, включаючи популярний національний парк Корнати та природний парк Телащиця. Завдяки своєму дивовижному ландшафту та чистій воді цей архіпелаг є одним з найпопулярніших місць для відвідування в Хорватії [36, 44].

Рис. 3.6 Задар в Хорватії [4]

Місто Шибеник розташований у глибокій затоці, це одна з найбільш захищених природними гаванями на узбережжі Адріатичного моря. Атмосфера в Шибенику молода і жива. Маленькі вулички ведуть до привабливих площ, де сучасні вітрини справді гарно поєднуються з вишуканою та стильною архітектурою минулих століть. Візитівкою Шибеника – є собор Святого Якова, внесений до списку ЮНЕСКО. Серед інших визначних міст Шибеника можна виділити: кафедральний собор Шибеника, що є одним із чудес узбережжя Далмації, ратушу, церкви Св.

Варвари та Св. Франца та багато міських площ, палаців, фортець та інших церков, які розкидані по всьому місту [6]. Найпопулярнішими культурними подіями в Шибенику є Міжнародний дитячий фестиваль (останній тиждень червня і перший тиждень липня), Літня органна школа (у другій половині серпня), Шибеницьке літо, День святого Якова (25 липня), покровителя міста.

Середня Далмація (Далмація-Спліт, центральне місто – Спліт) межує із Боснією і Герцеговиною і включає багато островів. Тут знаходяться міста та курорти Подстрана, Трогір, Оміш, Макарська, Башка Вода, Брела та Тучепі; острови Брач, Віс, Хвар, Шолта та Чіово, пам'ятки Палац Діоклетіана (Спліт) та старий центр міста-пам'ятника Трогір [36].

Спліт – одне із найбільших міст Хорватії та узбережжя (рис. 3.7). Тут розташований Палац Діоклетіана – це добре збережений римський палац, розташований у самому серці Спліта. Багато історичних і культурних пам'яток розташовані в стінах палацу Діоклетіана.

Рис. 3.7 Спліт в Хорватії [5]

Трогір, розташований на невеликому острові менш ніж за годину їзди від Спліта, є одним із найпривабливіших міст на узбережжі Далмації, він є чудовим прикладом цілісності міста. Його прекрасні романські церкви доповнюються видатними будівлями епохи Відродження та бароко венеціанського періоду. Окрім багатьох цікавих архітектурних та історичних пам'яток, Трогір пропонує теплий клімат, пишну зелень, низку хороших ресторанів, кафе та барів (рис. 3.8).

Рис. 3.8 Трогір – «кам'яна красуня» Хорватії [4]

Далмація-Дубровнік – це найпівденніший регіон Хорватії, оточений Боснією та Герцеговиною та Чорногорією. Основними містами є Дубровнік, Цавтат, півострів Пілешац, Елафітські острови, Ластово. Серед основних визначних пам'яток цього регіону є Старе місто Дубровніка, національний природний парк Млет, долина річки Неретви [27].

Дубровник – це місто з багатою культурою та історією, занесене до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [39]. Старе місто було побудоване в XIII столітті і залишається майже недоторканим до наших днів. Є два головних портали до старого міста, Піле та Плоче, обидва ведуть до Страдуна, головного бульвару Дубровника. Високі стіни оточують Старе місто Дубровника. Багато

відвідувачів люблять спостерігати за людьми, попиваючи каву в одному з численних затишних кафе на Страдуні. Місто має насичене культурне життя, яке включає театр, кілька кінотеатрів, а також Дубровницький кінофестиваль і Дубровницький літній фестиваль, які проводяться щороку в липні та серпні.

Центральна Хорватія складає 1/3 від всієї площі Хорватії, розташована в басейні річок Драва, Сава та Мура, межує із Боснією та Герцеговиною, Сербією, Угорщиною та Словенією. Основні міста – Загреб (столиця), Вараждин, Самобір, Сисак, Чаковець, Крапіна та Карловац. Серед основних видатних місць та пам'яток визначаються Верхній та Нижній Град Загреба, замок Тракошчан, Загір'я, Самобір, Крапинський музей неандертальця, Вараждин, природний парк Ведмедниця, термальні курорти – Тухельська топиця, Вараждинська топиця, Крапінську топиця та унікальний санаторій Нафталан [25, 39].

Місто Крапіна розташовано в горбистому хорватському регіоні Хорватське Загор'я, приблизно в 55 км від Загреба та Вараждина. Місто часто називають культурною столицею кайкавської мови (діалекту хорватської мови). Щороку в Крапіні проходить Фестиваль кайкавської культури (Festival kajkavske porenke). Кайкавський діалект хорватської мови дуже схожий на словенську.

Загреб є столицею Хорватії, він розташований на перехресті важливих шляхів між Адріатичним узбережжям і Центральною Європою. Загреб як місто має барокову атмосферу Горні-Граду, чарівні ринки, різноманітні торговельні заклади, а також вибір різноманітних малих і великих ресторанів і готелів (рис. 3.9). Це місто зелених парків і прогулянок, де багато місць для відвідування. Загреб досі зберігає свій шарм і атмосферу, що робить його унікальним містом. Багата історична та культурна спадщина Загребу сягає корінням у центральноєвропейську міську культуру, збагачену середземноморськими та балканськими традиціями [6, 25].

Рис. 3.9 Загреб, центр міста [6]

Славонія розташована на самому північному сході Хорватії, це рівнинна та родюча місцевість. Вона охоплює територію між річками Сава і Драва і межує з річкою Дунай на сході. Славонія багата культурною та історичною спадщиною, унікальною континентальною архітектурою, церквами, вежами, замками та курортами, заснованими на термомінеральних водах. Тут знаходяться великі міста – Вуковар, Осієк, Вінковці, Раково, національні парки Папук, Копачький Ріт, Собор Св. Петра і Павла в Дзякові та музей Штроссмайєра [7].

В місті Осієк проводиться багато заходів протягом року. Серед них Хорватський музичний фестиваль тамбури, на якому виступають оркестри тамбури з усієї Хорватії, та Осієцькі літні вечори – серія культурних і розважальних заходів на відкритому повітрі з багатою комерційною та громадською пропозицією. День міста Осієк включає насичену культурно-мистецьку програму з тематичними виставками [32].

В інших районах Славонії також проводяться численні культурні заходи. Наприклад, наприкінці липня або на початку серпня Дзяково, єпископський центр в Дзяково, вже понад чотири десятиліття традиційно організовує Дзяковську вишивку, де сотні культурно-мистецьких асоціацій з усієї Хорватії та з-за кордону демонструють свої творчі досягнення. На початку вересня у Вінковцях проводять фольклорне свято – традиційні Вінківські осені. Щороку у місті Валпово проходить Валповське літо, у Донї-Міхоляці – Міхоляцький фестиваль, а в Нашіце влітку відзначають Дні хорватських лісів [8].

Містечко Пожега традиційно організовує музичний фестиваль «Золоті струни Славонії» (у 2009 році святкує своє 40-річчя) та «Куленіяду» – конкурс приватних виробників кулену. Подібні творчі фольклорні заходи є й в інших слов'янських містах і селах. Особливо цікавою є Олімпіада старих видів спорту – вона проводиться щороку наприкінці серпня в Бродінці біля Осієка, і учасники змагаються у забутих старих іграх слов'янських пастухів і селян. Золота вишивка – одне з найвищих досягнень слов'янського народного мистецтва і, мабуть, найвище досягнення в діяльності сільських жінок Славонії та Бараньї [37]. Бодське колесо – це фольклорний фестиваль, який проходить у Славонському Броді вже понад 40 років. Фестиваль, хода культурно-мистецьких об'єднань та вистави до етнографічних виставок. Допоміжні шоу включають шоу у кінних екіпажах, перегони з перешкодами та двокінними упряжками та ярмарок кондитерських виробів.

Нашіце – Нашіце відоме своїми культурними та історичними пам'ятками, а також їх залишками, що датуються середньовіччям. Найбільш вражаючими будівлями в центрі Нашіце є два замки родини графів Пеячевичів, розташовані в просторах англійських садах.

Славонський Брод – Побудована за часів Габсбурзької імперії, Бродська вежа все ще зберігає свій первісний вигляд. Це найбільша вежа своєї епохи з найбільшою центральною будівлею. Його фортифікаційна система протягом двох з половиною століть забезпечувала Славонії постійний спокій [4].

Інші славонські напрямки включають: Вуковар, Бізовацькі Топліце, Жупаня, Вінковці, Пожега, Дарувар, Слатіна, Ораховіца, Пітомаца, Доньї Міголяц і Віровітиця. Славонія має особливо багату архітектурну спадщину – замки та вежі, серед яких – замок із винним погребом у Кутево, замок у Доньї Міхоляц, мисливський замок Більє, замки у Віровітиці, Нашіце та ін. Славонія багата на термальні та мінеральні води. Бізовацьке Топліце зараз є найсучаснішим і найкраще обладнаним курортом у Хорватії [8].

3.2 Провідні види туризму

Хорватія як країна, де туризм складає понад 20% ВВП і яку відвідують понад 20 млн туристів на рік, пропонує не тільки відпочинок на Адріатичному узбережжі, враховуючи її різноманітний багатий туристичний потенціал [9, 25, 68]. Шість видів туризму (екотуризм, тематичний туризм, культурний туризм, пригодницький туризм, круїзи та морський туризм) були враховані як напрямки, в яких Хорватія має значний потенціал, інші також мають високий пріоритет розвитку (табл. 3.2). Проте не тільки ці види туризму розвинені в країні.

Окрім традиційних способів подорожі та пляжного відпочинку для сучасних туристів, в Хорватії багато інших видів туризму, які базуються на більш різноманітних елементах, аніж море, сонце та пісок, що, власне, рідкість на хорватських пляжах.

На узбережжі Адріатичного моря розташовуються популярні пляжні курорти Хорватії, що поєднують піщані і галькові пляжі і вікові хвойні ліси, чисте повітря, прекрасний Середземноморський клімат і прозорі води Адріатики. Найпопулярніше розвага в Хорватії – прогулянки на яхтах, обладнано близько 40 стоянок для яхт і катерів. На великих стоянках є всі необхідні умови для технічного обслуговування яхт, а також магазини і ресторани. Яхти можна взяти напрокат, при необхідності можна пройти навчання та інструктаж. Є багато чартерних компаній, які займаються

орендою яхт. Крім того, можна здійснити пакетну відпустку на плаву, організовану на старовинних шхунах, деякі з них побудовані більше століття тому для перевезення фруктів із Північної Африки, а тепер перетворені на простий і простий круїзний човен. Зазвичай вони пропонують розміщення до 20 осіб у невеликих каютах зі спільними зручностями. Ці шхуни плывуть уздовж узбережжя Адриатичного моря, починаючи зі Спліта або Дубровника та зупиняючись на ніч/день на різних островах: Корчула, Віс, Бішево, Млет, Брач, Хвар тощо [27].

Таблиця 3.2 Високий пріоритет у розвитку видів туризму у розрізі регіонів Хорватії (побудовано автором за [8, 13, 16, 50, 54, 65])

Регіон	Вид туризму
Загреб	Звичайний та інсентив-туризм, оздоровчий туризм
Центральна Хорватія	оздоровчий туризм, сільський туризм, полювання, рибалка
Славонія	активний відпочинок на природі, сільський туризм
Істрія	гольф, сільський туризм, велоспорт
Кварнер і гори	активний відпочинок, активний відпочинок, дайвінг, полювання, риболовля
Далмація-Задар	морський туризм, дайвінг, спорт, велоспорт
Далмація-Шибенік	морський туризм, активний відпочинок на природі, спорт
Далмація-Спліт	морський туризм, дайвінг
Далмація-Дубровнік	гольф, активний відпочинок, активний відпочинок на природі, конгрес-туризм та інсентив-туризм

З інших видів спорту популярні серфінг, водні лижі, віндсерфінг, рафтинг, дайвінг, риболовство, теніс, велоспорт. Серед туристів, що захоплюються рафтингом і ходінням на каяках, відомі своїми чудовими річками і водоспадами, швидкими водами річки Добрі Карловац.

Хорватія є одним з найкращих місць для вітрильного спорту в Середземному морі. Він має різноманітні приємні вітри – Маєстраль (Містраль), Бура (Бора), Юго, які ідеальні для вітрильного досвіду, а також

численні острови, пляжі та канали, де можна плавати та насолоджуватися майже незайманою природою в серці Європи [8].

Зараз у Хорватії існує близько 12 клубів віндсерфінгу. Щороку організовуються регулярні Кубок Хорватії з віндсерфінгу та Чемпіонат Хорватії з віндсерфінгу [26].

Хорватське Адріатичне море є привабливим місцем для любителів підводного плавання. Він приваблює багатьох любителів підводного світу. Рекреаційний дайвінг у Хорватії регулюється Указом про здійснення підводної діяльності, виданим Міністерством моря, транспорту, туризму та розвитку [27].

Місто Корчула має давні традиції водного поло, які сягають кінця 1920-х років [16]. Швидко водне поло стало популярним на Корчулі та стало престижним видом спорту привілейованого середнього класу Корчули.

Хорватія – країна з багатими можливостями для риболовлі. Для рибалки на всьому узбережжі Адріатичного моря можна ловити різноманітну дрібну та велику рибу, а також різні види прісноводної риби в багатьох річках і озерах. Місцеві жителі Хорватії мають давні традиції риболовлі, тому завжди знайдеться хтось, хто надасть відвідувачам інформацію та підкаже, де і як рибалити. Ще можна відправитися на рибний пікнік або відвідати фольклорний вечір. Також у багатьох містах Хорватії проходять різні фестивалі [34, 48].

Останніми роками у світі набуває розвитку екотуризм [33]. Екотуризм створює можливості для стимулювання розвитку економічно відсталих регіонів континентальної Хорватії та заповідних територій. Хоча екотуризм асоціюється здебільшого з альтернативним способом подорожі, не виключає масовий туризм (наприклад, туристи, які перебувають на узбережжі, беруть участь в екскурсіях до національних парків або природних парків). У континентальній і гірській частині країни це може базуватися на сталому мисливському туризмі, наприклад, в Бараняче і Славонії за ліцензією можна полювати на кабанів, оленів, куниць, перепілок, фазанів, диких качок і гусей,

в Горському Котарі – на вовка і тетерева, а в Далматинському Загір'ї і в Біоково можна полювати на диких кіз, в Істрії – на борову дичину; спостереженні за птахами (Природний парк Копачки рит, парк Лоньско поле); риболовний туризм (річки: Купа, Корана, Мрежниця, Лічка Єсениця, Слуньчиця, Гацка, Уна, Зрманя, Врліка, Дунай), а також сільський туризм, або агротуризм (внутрішня Істрія, Центральна Хорватія, острови), і цілорічний гірський відпочинок, обидва поєднуються з органічними гастрономічним, винним та кулінарним туризмами. Дуже популярні піші прогулянки та походи Гори Хорватії, які раптово та вражаюче піднімаються за вузьку смугу прибережних міст і кам'янистих пляжів, є прекрасним місцем для прогулянок та походів. Є багато маршрутів, що охоплюють всі основні туристичні райони Хорватії, від Дінарських Альп уздовж узбережжя до ряду інших районів далі вглиб країни [8].

Кулінарний туризм спирається на місцеві продукти, такі як «*paški sir*» (сир з Пагу), трюфель з Істрії, млинці або загорські штруклі. Регіони славляться своєю кухнею Меджимур'є (білі чурки, м'ясо з тиблиці, турош) і Дубровник (зелена менестра, шпорки макарولی). Деякі страви прагнуть потрапити до ЮНЕСКО Список нематеріальної культурної спадщини, середземноморська дієта вже включена список. Хорватська кухня сприймається як одна зі складових культурного туризму так само [4, 25].

Найвідоміші традиційні страви Хорватії – пршут (в'ялене м'ясо), домашні сири, кулен і чешновки (різними способами приготовлені ковбаски), паштицада (тушковане м'ясо), чобанац (селянське рагу з різними видами м'яса), сарма (хорватські голубці), стубиця (свиняче філе з чорносливом), манештра (суп в Істрії), страви з риби та морепродуктів (додаток А. рис А.9). Окрему увагу заслуговують солодощі, серед яких багато різноманітної випічки, печива і десертів: баядера та гріот, цукаріни, рафіоли, кроштули, бучниця та ін. [4, 8, 25]

Хорватія пишається своїми винами, особливо місцевими. Винні маршрути з традиційними виноградниками та дегустація домашніх вин стали

визначними пам'ятками міста Істрія (винні сорти Мальвуазі, Теран), Далмація та острови (Бабич, Дебіт, Мараштина, Плавац, Богдануша, Грк, Пошип, Жлахтина) і Паннонська Хорватія (Грашевина, Трамінак). Вирощування винограду та виробництво смачних та добірних вин – багатовікова традиція хорватських виноградарів. Відомі марки хорватських вин з узбережжя та островів – це червоні вина: теран, кабернет, мерлот, опопло, дингач, плавац, поступ та білі вина: пошип, мальвазія, жлахтина, пілот, кунджуша, мускат. Вина в континентальній частині країни – бургундац, різлінг, траминац. Найвідоміші міцні напої – травариця, сливовиця, лозовача, відомі десертні напої – мараскіно і прохань (додаток А. рис А.10).

Міський і культурний туризм, що складається з культурно-історичних пам'яток і подій, є однією з найцінніших туристичних пропозицій у Хорватії. Хоча більшість туристів відвідують міста та їхні культурні об'єкти на узбережжі (наприклад, Малакологічний Музей в Макарьска, амфітеатр Арена в Пулі, римська міська структура, собори, такі як Євфразієва базиліка в Поречі), багато з них подорожують також в континентальній частині Хорватії. Крім столиці Загреба, в регіоні є й інші численні середньовічні замки (наприклад, Тракошчан, Великий Табор), міста епохи ренесансу (як ідеальна шестикутна фортеця Карловац), барокова фортеця (у Славонському Броді) і унікальні музеї (Музей наївного мистецтва в Глебінє, Музей неандертальця в Крапіна). Невід'ємним доповненням до пам'яток є заходи, в яких туристи беруть участь по всій країні. Проте, акції на узбережжі організовані з метою залучення туристів, і можна помітити їх міжнародні назви (наприклад, Studena Croatia Open в Умагі, кінофестиваль у Мотовуні, Кайзернахт у Опатія, Еко-етно Гацька, Адриатичне човнове шоу в Шибенику). Зимові свята і ті в континентальній частині були організовані спочатку для хорватів, але з часом вони стали також туристичними визначними пам'ятками. Широко відомі хорватські події: Дубровницькі літні ігри та Музичне бієнале в Загребі (обидва є члени Європейської асоціації фестивалів), Міжнародний фестиваль мережива в Лепоглава, Вараждинські барокові вечори. Деякі з традиційних

фестивалів включені до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО (напр. Синьська Алка – лицарський турнір у Сіні; Щорічний карнавальний конкурс дзвонарів з Каставського району; Свято Святого Власія, покровителя Дубровника; Процесія За Крижен на острові Хвар; Весняна процесія Королеви з Горжани) і стали туристичними визначними пам'ятками.

Культурний туризм включає темний туризм, який у Хорватії пов'язаний з громадянською війною в 1990-х роках. Такі місця, як Овчара та музей у лікарні у Вуковарі, Музей Хорватської війни за незалежність у Дубровнику та пагорб Срдж, фортеця в Кніні, музей у Турані, стали символами як для хорватів, так і для громадян із сусідніх країн. У той же час вони створюють нову форму туристичних атракцій, але там все ще для обмеження кількості відвідувачів [57].

На основі різних видів культурного туризму тематичний і релігійний туризм також може розвиватися. Тисячі туристів, подорожуючи Хорватією, на шляху відвідують священне місто Меджугор'є в Боснії і Герцеговині. Хорватські місця паломництва, як Марія Бистрица, Трсат у Рієці, Нін, Синь, Крижевці, Вісовац також мають корінне місцеве значення [23].

Хорватія має величезні природні передумови для активного та пригодницького туризму, такі як рафтинг, каное, каякінг (Цетіна, Купа, Уна, Корана, Зрманя, річки Мрежниця), парапланеризм (параглайдинг), польоти на повітряній кулі, вільне лазання (Пакленіца, Кальник, Лімський канал, Оміш), гонки по бездоріжжю, пейнтбол, трекінг, спелеологія, сноуборд або лижі. Всього в кількох кілометрах від Адріатичного моря розташовані гірськолижні курорти Гірського Котара: Дельніци, Челимбаша, Мркопаль, Белоласіца, Платак, Білоласіца, Слеме, Бегово Раздол'є. В околицях Загреба знаходиться популярний гірськолижний центр Ведмедіца. Однак, зимові спортивні курорти в Хорватії є ще не добре розвинені, орієнтовані більш на внутрішніх туристів [28].

Природний потенціал дає можливості для розвитку оздоровчого і лікувального видів туризму. Хоча від давніх римських часів до XX століття

хорватські курорти були всесвітньо відомими, з часів Другої світової війни вони приваблювали переважно внутрішніх туристів. Курортні міста Хорватії використовують природні властивості клімату, таласотерапію (перший курорт в Хорватії – Опатія, Цриквениця, Нін, Біоград на Мору, Макарска, Ровінь, Вела Лука, Велі Лошинь) і гарячі джерела (більшість з них знаходиться в континентальній частині країни – Топліце Светі Мартін, Топуско, Нафталан, Бізовачке Топліце, Крапінське Топліце, Тугельске Топліце, Вараждинське Топліце, Істарське Топліце, Даруварське Топліце та Терми Єзерчиця). Технічна інфраструктура для цього типу туризм є неадекватною, недостатньою для очікувань іноземних відвідувачів, як наслідок, оздоровчий туризм в Хорватії не може конкурувати на світовому ринку. З іншого боку, оздоровчі готелі створюють нову тенденцію в прибережних і континентальних регіонах Хорватії і дають можливість зменшити сезонність в туризмі [25, 57].

Для любителів вітрильного спорту та катання на човнах Хорватія пропонує такі додаткові можливості, як нудистські пляжі та кемпінги по всьому узбережжю. Хорватія – це єдине місце в Європі, де офіційно дозволений нудизм і натуризм. Традиція нудизму в Хорватії бере свій початок з 1936 року коли Едвард VIII і Уолліс Сімпсон відвідали острів Раб як натуристи. Другим орієнтиром стало будівництво кемпінгу «Коверсада» в 1961 році, який на той час, став одним із перших кемпінгів у світі. Один із нудистських центрів «Solaris» знаходиться на півострові Лантерна (12 км. Від Пореча). Апартаменти на 2-4 людини, а також апартаменти-павільйони в середземноморському стилі розташовані в 50-100 м. Всі пляжі обладнані душем і туалетами [8, 16].

На противагу стилю життя соціального нудизму є прибутковий сегмент корпоративних подорожей, конференції та інсентив-туризм разом із науковим туризмом. Хорватія є всесвітньо відомою завдяки двом конференц-центрам – Загребу та Дубровнику, але їх набагато більше по всій країні (Осіек, Рієка, Вараждин, Ровінь, Опатія, Спліт, Задар, Брела, Корчула, Цавтат та інші). Роль корпоративних та наукових подорожей є важливою для розвитку стійкого

туризму з кількох причин. Цей вид туризму здійснюється в низький сезон (з осені до весни) і дає можливість організувати факультативні тури до туристичних пам'яток Хорватії, які менш відомі іноземцям, особливо в околицях Загреба, створення нового, більш різноманітного іміджу країни [62].

Підсумовуючи, хоча природна та культурна спадщина Хорватії дає широкий діапазон можливостей розвитку різноманітних видів туризму та адаптації їх до динаміки зміни туристичного попиту, але 6278 км берегової лінії з понад 1000 островами разом із сучасною прибережною інфраструктурою, морський туризм в Хорватії переважає над усіма іншими.

3.3. Проблеми та перспективи використання туристичного потенціалу Хорватії

Хорватія, як вже було зазначено, одна з найуспішніших європейських країна туристичного напрямку, яка має чітку прозахідну орієнтацію, цьому сприяє вступ Хорватії до ЄС, інтерес туристів і зростання туристичних потоків, і, головне, політика хорватського уряду стосовно галузі туризму, зростання інвестиційної привабливості країни. Проблема конкурентоспроможності країни, визначення позитивних і негативних сторін цієї сфери в галузі туризму має велике значення, адже від цього залежить рівень соціального і економічного розвитку держави [26].

Хорватія за середньорічним зростанням туристичних потоків випереджає своїх головних конкурентів, серед яких Туреччина, Чорногорія, Франція, Іспанія, Греція і Італія. [68]

Кожні два роки аналітична група Всесвітнього економічного форуму (WEF) публікує рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності (GCI) сфери подорожей та туризму, який оцінює 141 країну. Звіт складається з 98 змінних, отриманих з комбінації даних міжнародних організацій, а також з опитування керівників Всесвітнього економічного форуму. Змінні організовані за дванадцятьма стовпами,

найважливішими з яких є: установи; інфраструктура, впровадження інноваційних технологій, макроекономічна стабільність, здоров'я, навички; товарний ринок, ринок праці, фінансова система, розмір ринку, динамічність бізнесу та інноваційний потенціал. Індекс коливається від 1 до 100, вищий середній бал означає вищий ступінь конкурентоспроможності. У випуску 2018 року Всесвітній економічний форум представив нову методологію, спрямовану на інтеграцію поняття 4-ї промислової революції у визначення конкурентоспроможності. Він підкреслює роль людського капіталу, інновацій, стійкості та гнучкості як не лише рушійних сил, але й визначальних рис економічного успіху в 4-й промисловій революції [2, 17, 68].

Окрім індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI), також можна виділити Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності (GSCI) від SolAbility, який є одним із багатьох доступних сьогодні показників для оцінки конкурентоспроможності країн [2, 17, 68]. Унікальною особливістю GSCI є те, що він враховує структуру, яка дозволяє та визначає поточну ситуацію, а не описує симптоми, і відображає реальну конкурентоспроможність шляхом об'єднання трьох вимірів сталого розвитку: суспільства, навколишнього середовища та економіки. У 2022 році Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності (GSCI) Хорватії склав 53,39, і країна на 20му місці у світі, випереджаючи Іспанію, Італію, Чорногорію і ін. (рис. 3.10)

SolAbility | Global Sustainable Competitiveness Index

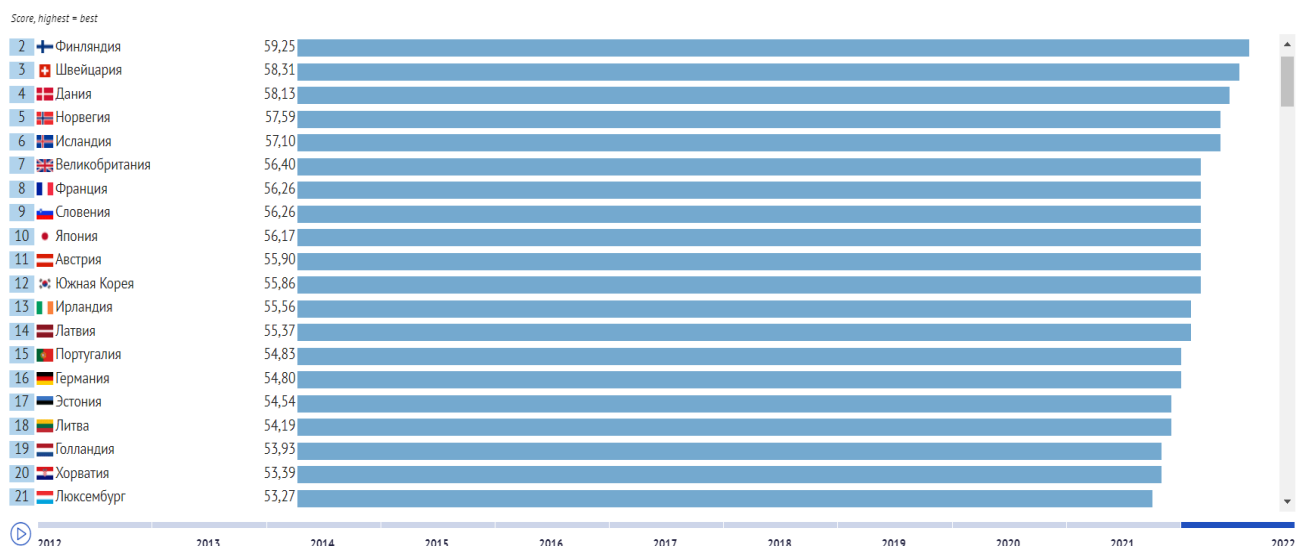

Рис. 3.10 Глобальний індекс стійкої конкурентоспроможності (GSCI) [17]

Щодо GCI, то у Звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2019 рік, опублікованому Всесвітнім економічним форумом, Хорватія набрала 61,94 бали зі 100 і займає 63 місце у світовому рейтингу [2]. Індекс конкурентоспроможності в Хорватії становив у середньому 17,17 бала з 2007 по 2019 рік, досягнувши найвищого рівня за весь час у 61,94 бала в 2019 році та рекордно низького рівня в 4,03 балів в 2010 році (рис. 3.11).

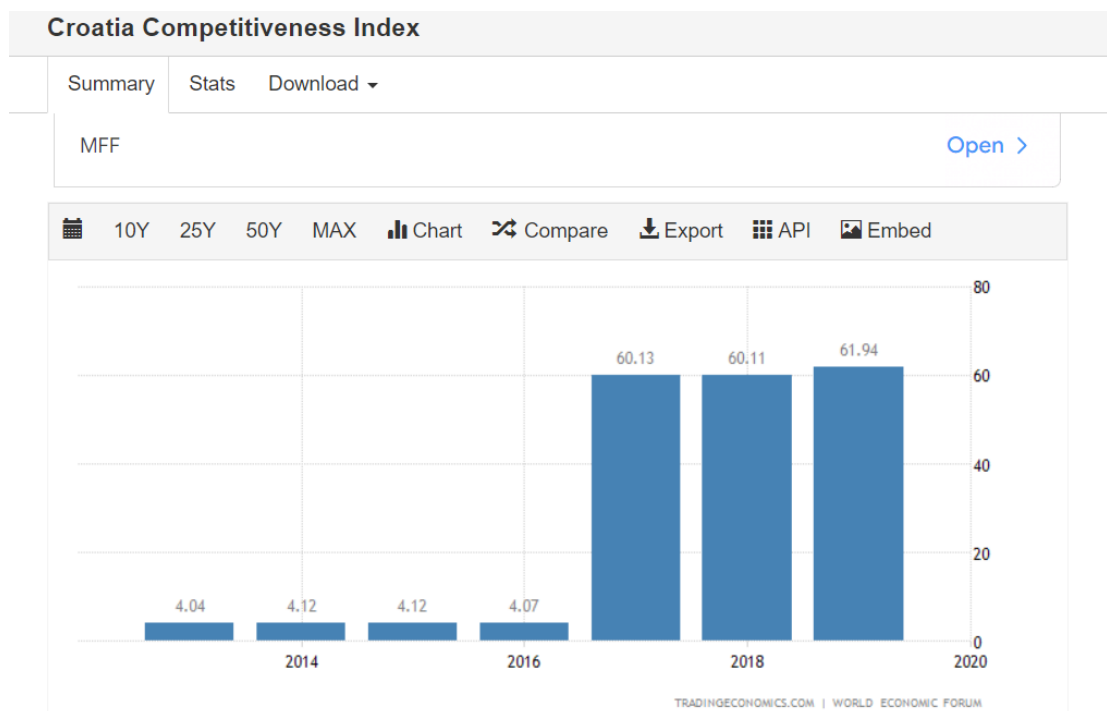

Рис. 3.11 Індекс глобальної конкурентоспроможності [2]

У 2022 році за показником економічної ефективності Хорватія посідає 32 місце після того, як у 2021 році була на 50 місці. В сегменті ефективності уряду Хорватія піднялася з 57-го на 46-е місце [45-47]. З точки зору ефективності бізнесу він досяг 49 місця після того, як у 2021 році займав 64 місце, а в сегменті інфраструктури піднявся на 5 позицій – до 45 місця. На думку респондентів (Executive Opinion Survey) показують, що найбільшою перевагою Хорватії є кваліфікована та кваліфікована робоча сила та високий рівень системи освіти. Відповідно до Щорічника світової

конкурентоспроможності, опублікованого Інститутом розвитку менеджменту (IMD) у 2022 році, Хорватія досягла прогресу в усіх факторах конкурентоспроможності та піднялася на 13 сходинок до 46-го місця у рейтингу світової конкурентоспроможності IMD [25]. Проаналізувавши конкурентоспроможність Хорватії у світі доцільно здійснити SWOT-аналіз, завдяки якому можна оцінити ресурси, виявити сильні і слабкі сторони країни, аби протистояти зовнішнім загрозам і реалізувати свої можливості.

На рис. 3.12 відображений SWOT-аналіз туристичної галузі Хорватії. Як видно зі SWOT-аналізу основні переваги країни – це багатий природний туристичний потенціал, вигідне геополітичне положення, екологічно чисте довкілля, розвинена транспортна та туристична інфраструктура, вступ Хорватії в ЄС, що позитивно впливає на імідж країни, робить простішим, зручнішим і дешевшим доступ туристів до країни, відкриває нові ринку попиту та інвестицій в країну. Також приведені слабкі сторони туризму, серед яких виражена сезонність, низька цінова конкурентоспроможність, нерівномірне розподілення туристичних пропозицій та економічні складові.

Серед ризиків для майбутнього розвитку туристичної галузі можна виділити: знищення і забруднення природної та культурної спадщини, економічні та політичні кризи, зростаюча конкуренція. Для розвитку туризму та зростання конкурентоспроможності на туристичному ринку Хорватії треба підкреслити сильні сторони та обмежити слабкі, оцінити можливості та намагатися уникнути загрози, а також враховувати нові тенденції розвитку, що відповідають потребам туристів.

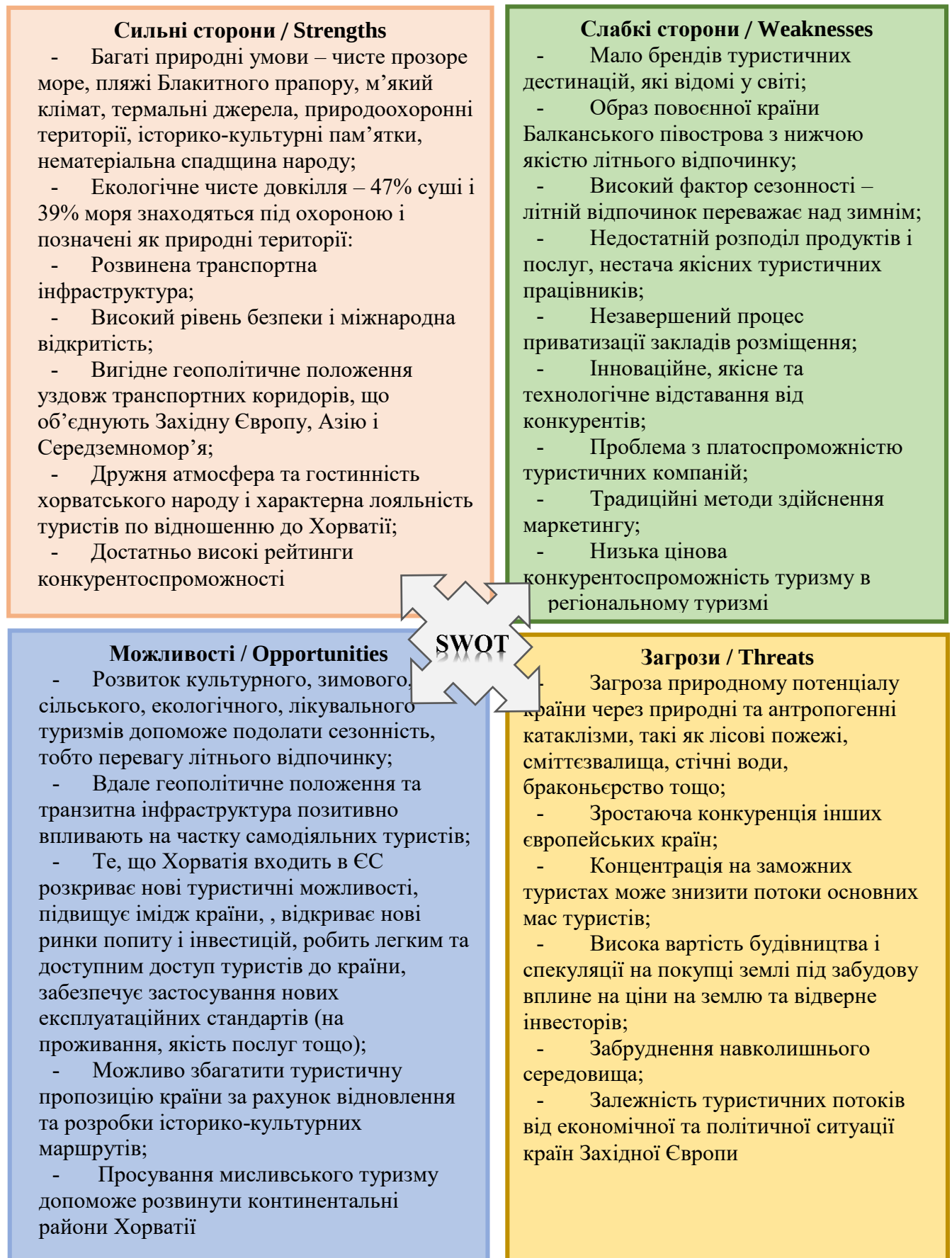

Рис. 3.12 SWOT-аналіз туризму Хорватії

Головною метою туристичної політики Хорватії є просування туристичного продукту країни на міжнародний туристичний ринок і підвищення якості туристичних послуг. Морський туризм є ключовим сегментом туризму в Хорватії, що складає 10% прибутків від туризму в країні та має значний потенціал для розвитку. Розвиток морського туризму спрямовано на захист природних територій, які є головною мотивацією відвідування країни, та на будівництво портів з найвищими екологічними стандартами. Хорватія – це екологічно чиста країна. На узбережжі немає жодного промислового підприємства, а прозорість води досягає 50-ти метрів. Країна постійно отримує екологічний сертифікат «Блакитний прапор» від ЮНЕСКО [38-40]. Значна частина Хорватії, 9,2% суші й 1% моря, охороняється. Природні багатства охороняються у 8 національних та 11 природних парках, 2 заповідниках, 77 резерватах, 28 лісопаркових зонах, 85 пам'ятках природи та 121 пам'ятниках садово-паркового мистецтва [25].

Завдяки розумним і зваженим діям уряду, вдалій туристичній політиці і програмі для розвитку сталого туризму, скоординованій діяльності всіх суб'єктів господарювання даної галузі економіки, а також зацікавленості самих хорватів, Хорватія за 20 років перетворилася із зони воєнного конфлікту на привабливу, розвинену, європейську туристичну країну. Зараз Хорватія вважається найпопулярнішим туристичним напрямком світу, і вважається однією з найбільш чистих і мальовничих країн Європи.

ВИСНОВКИ

Хорватія вважається однією з найбільш чистих і мальовничих країн Європи та входить до переліку 40 найпопулярніших туристичних напрямків світу. Туризм – одна з головних економічних галузей країни. Для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі необхідно розглянути і оцінити наявний туристичний потенціал, який є важливою передумовою існування і планування сфери туризму.

У першому розділі розглянуто теоретичні основи туристичного потенціалу, дефініцію поняття «туристичний потенціал», його основні компоненти.

У другому розділі представлені основні складові туристичного потенціалу Хорватії, які складаються із природно-географічних, суспільних і інфраструктурних чинників. Природні багатства Хорватії надзвичайно привабливі та сприяють розвитку різних форм туризму. Туристів приваблює природна і культурна спадщина країни. Хоча історичні місця, пам'ятники, музеї та інші культурні об'єкти мають велике значення і починають відігравати все більш важливу роль у розвитку туризму, географічне різноманіття – це головна причина для відвідування Хорватії. Узбережжя Адріатичного моря контрастує з Динарськими Альпами та низинними регіонами і займає невелику територію. Крім того, порізана берегова лінія з великою кількістю островів (1246 островів, острівців, скель і рифів) разом із середземноморським кліматом є причинами, чому Хорватія сприймається, насамперед, як країна прибережного туризму, де відпочинок має велике значення. Також широко поширені і інші нові форми морського туризму, такі як яхтинг, дайвінг тощо. Багатство і виняткова різноманітність природного середовища на невеликій території країни підвищують туристичну привабливість Хорватії.

Культурна спадщина Хорватії також дуже різноманітна, серед якої 10 об'єктів Списку всесвітньої культурної та природної спадщини ЮНЕСКО, 17

об'єктів, які внесені до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, а також багато красивих історичних містечок, цікавих фестивалів, культурних заходів, музеїв, об'єктів тощо, які приваблюють своєю унікальністю.

У третьому розділі визначені туристичні регіони Хорватії, наведені їх основні характеристики і визначні міста, які користуються попитом у туристів. Найбільш привабливими є приморські туристичні регіони, такі як Істрія, Далмація, Дубровник. Центральні регіони, такі як Славонія, Центральна Хорватія, Загреб, відомі своїми культурними і архітектурними об'єктами, термомінеральними курортами. Хорватія – дуже різноманітна і колоритна країна, в якій, окрім переважного морського пляжного відпочинку, є безліч інших видів туризму, це і всілякі морські види туризму (яхтинг, дайвінг, парасейлінг, серфінг і ін.), нудистський туризм, селянський, екологічний, культурний, кулінарний, релігійний, пригодницький, оздоровчий тощо.

Хорватія є однією зі найуспішніших європейських країн туристичного напрямку, яка здатна задовольнити потреби будь-якого найвибагливішого туриста. Цьому сприяють потужний туристичний потенціал і ефективна діяльність уряду країни, яка забезпечує розвиток сучасної туристичної інфраструктури, транспортної системи, охорону довкілля, високий рівень безпеки і зростання інвестицій у сфері туризму. Це покращує привабливість Хорватії та сприяє зростанню конкурентоспроможності на туристичному ринку, прискорює процес інтеграції до світової економіки.

Також у роботі проведений SWOT-аналіз туристичної галузі Хорватії, визначені слабкі і сильні сторони цієї галузі, загрози і можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Connecting spatial data with statistic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geostat.dzs.hr/?lang=en>
2. Croatia Competitiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tradingeconomics.com/croatia/competitiveness-index>
3. Croatia in FAOLEX Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fao.org/faolex/results/details/en/c/LEX-FAOC211259/>
4. Croatia map 360 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://croatiamap360.com/географічні-карти-Хорватії>
5. Croatia moves up 13 places in latest World Competitiveness Ranking [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vlada.gov.hr/news/croatia-moves-up-13-places-in-latest-world-competitiveness-ranking/35616#:~:text=Croatia%20has%20moved%20up%20from,up%205%20places%20to%2045th.>
6. Croatia tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://croatia-tourism.com/>
7. Croatia.eu land and people [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://croatia.eu/index.php?view=category&lang=2&id=12>
8. Croatia's Sustainable Tourism Development Strategy until 2030 Presented [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://travindy.com/2022/08/croatias-sustainable-tourism-development-strategy-until-2030-presented/>
9. Croatian bureau of statistic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://podaci.dzs.hr/en/statistics/tourism/>
10. Croatian camping union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.camping.hr/croatia-travel/national-parks>
11. Croatian geological heritage related to historical mining and quarrying [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eurogeologists.eu/mileusnic-croatian-geological-heritage-related-to-historical-mining-and-quarrying/>

12. Croatian Meteorological and Hydrological Service [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://meteo.hr/klima_e.php?section=klima_hrvatska¶m=k1_8
13. Croatian Tourism Development Strategy until 2020. – Zagreb : Ministry of tourism Republic of Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Tourism_development_strategy_2020.pdf
14. Cultural HeritageCultural heritage, Tourism and the UN Sustainable Development GoalsUN sustainable development goals (SDGs): The Case of Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/352719486_Cultural_HeritageCultural_heritage_Tourism_and_the_UN_Sustainable_Development_GoalsUN_sustainable_development_goals_SDGs_The_Case_of_Croatia/figures?lo=1
15. Find Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.find-croatia.com/national-parks/>
16. Geography of Tourism in Croatia / The Geography of Tourism of Central and Eastern European Countries, 2017 pp 109–147 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-42205-3>
17. Global Sustainable Competitiveness Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.knoema.com/infographics/dljpsxc/global-sustainable-competitiveness-index>
18. Journal of the Croatian Cartographic Society [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://kig.kartografija.hr/index.php/kig/article/view/14>
19. Library Map Collection: Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://maps.lib.utexas.edu/maps/croatia.html>
20. Map of the world: Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.maps-of-the-world.org/europe/croatia/large-travel-map-of-croatia>
21. Maps of Croatia / Maps of Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.maps-of-europe.com/maps-of-croatia/>

22. Matviienko N., Matviienko V. (2018) Factors of development of tourism in Croatia. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Geografiya*, 3 (72), 81-88 DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2018.72.14>

23. Matviyenko, N. Matviyenko, V., Denisyuk, Yu. (2014). Management regional development of tourism of Croatia. *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu, Geografiya* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography], 1 (62), 64-66 (in Ukrainian, abstr. in English). DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2014.62.15>

24. Ministry of Environmental Protection of Croatia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.azo.hr>

25. Ministry of Tourism and Sport Republic of Croatia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mint.gov.hr/en>

26. National Development Strategy Croatia 2030 Policy Note: Territorial Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hrvatska2030.hr/wp-content/uploads/2020/10/Territorial-Development.pdf>

27. Onatskiy, M. (2019). The resort areas of the Adriatic Coast of Croatia: the peculiarities of the development of tourism in the region. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (8), 181-185. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2018-8-21>

28. Panasenko H., Borshch N. (2021). Croatian market of tourist services: ensuring competitiveness. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (13), 186-195. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2021-13-19>

29. Pepeonik, Z., & Curić, Z. (1996). Croatia – “a small country for a great vacation”. *GeoJournal*, 38, с. 469–475. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF00446254>

30. Protected areas in Croatia | Download Scientific Diagram [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.researchgate.net/publication/361660681_The_system_and_spatial_distribution_of_protected_areas_in_Hungary_Slovakia_Romania_Serbia_and_Croatia/figures?lo=1&utm_source=google&utm_medium=organic

31. Soil Map Croatia - Fao Unesco [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://esdac.jrc.ec.europa.eu/content/soil-map-croatia-fao-unesco>

32. Šulc I., Fuerst-Bjeliš B. (2021) Changes of tourism trajectories in (post)covidian world: Croatian perspectives / Research in Globalization / Volume 3, December 2021 <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2021.100052>

33. Sustainable tourism development strategy until 2030 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/cro211259.pdf>

34. The Development of Tourism on Large Croatian Islands: The Case of Hvar Town on the Island of Hvar https://www.researchgate.net/publication/357782067_The_Development_of_Tourism_on_Large_Croatian_Islands_The_Case_of_Hvar_Town_on_the_Island_of_Hvar

35. The traveler: Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.thetraveler.net/croatia/map.html>

36. Tourism in figures / Republic of Croatia Edition 2020. Ministry of Tourism Republic of Croatia. Zagreb, 2019. 43 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.scribd.com/document/482832351/HTZ-TUB-ENG-2019>

37. Tourist's Perception of Safety in the Republic of Croatia in 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/356213350_Tourist's_Perception_of_Safety_in_the_Republic_of_Croatia_in_2019

38. UNESCO Intangible Cultural Heritage In Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.chasingthedonkey.com/croatian-culture-unesco-intangible-cultural-heritage/>

39. UNESCO list of World Cultural Heritage [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.camping.hr/croatia-travel/unesco-sites>

40. UNESCO World Heritage Sites in Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.thewholeworldisplayground.com/unesco-world-heritage-sites-croatia/>
41. United Nations World Tourism Organization [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419807>.
42. Vojnović N. (2015) Potentials of the cultural heritage of Istria for the development of cultural tourism; Međunarodni znanstveni skup Istarsko gospodarstvo jučer i sutra [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.academia.edu/31145687/POTENTIALS_OF_THE_CULTURAL_HERITAGE_OF_ISTRIA_FOR_THE_DEVELOPMENT_OF_CULTURAL_TOURISM
43. Weather in Croatia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.visittocroatia.com/главная/погода-в-хорватии/>
44. Widawski, K. and Wyrzykowski, J. (eds.): The Geography of Tourism of Central and Eastern European Countries [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ojs.mtak.hu/index.php/hungeobull/article/view/691>
45. World bank blogs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/going-municipal-targeting-deprivation-new-evidence-croatia>
46. World bank document [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/307961530044451676/pdf/Croatia-Poverty-map.pdf>
47. World Bank Group – Croatia Partnership. Country Program Snapshot. – Washington: World Bank Group, 2014. – 31 p. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Croatia-Snapshot.pdf>
48. Zlatar Gamberožić J. (2021) The Development of Tourism on Large Croatian Islands: The Case of Hvar Town on the Island of Hvar / December 2021 Journal of Marine and Island Cultures 10(2) DOI:10.21463/jmic.2021.10.2.01

49. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії / О.О.Бейдик. – К. : Палітра, 1997. – 130 с.
<http://www.geograf.com.ua/glossary/termini-z-galuzi-turizmu-ta-rekreatsiji/page2>
50. Гудзеляк І. І., Уманців Б. Б. Хорватія: суспільно-географічна характеристика. Навчальний посібник. Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 136 с.
51. Дутчак С.В. (2014) Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів / Монографія. Чернівці: Видавничий дім «Родовід», 2014. 196 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/dutchak.htm
52. Іванунік В.О., Явкін В.Г. (2012) Атрактивність рекреаційно-туристичних територій / Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2012. 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/ivanunik.htm
53. Країнознавство: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. І. Головченко, М. С. Дорошко, П. М. Ігнат'єв, О.А.Кравчук, Р.А.Кривонос, В.П.Крижанівський, Н.Ф.Сербіна; за заг.ред.Крижанівського В.П., Головаченка В.І. – К. ВПЦ «Київський університет», 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.scribd.com/document/502919905/golovchenko-vi-krizhanivskii-vp-red-golovchenko-vi-red-krayi#>
54. Кругляк М. Е. Туризм у постюгославських державах. Хорватія: приклад для України. Київ: Гілея: Науковий вісник. 2017. № 120. С. 101–105. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_120_29
55. Максимова Д.О. (2023) Геопросторове розміщення об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та їх значення для розвитку туризму у Хорватії / матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Регіон-2023: суспільно-географічні аспекти», Харків 20-21 квітня 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/наукова-робота/конференції/>

56. Мальська М.П., Гамкало М.З., Бордун О.Ю. (2009) Туристичне країнознавство. ЄВРОПА / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури, 2009. 224 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/malska-tke.htm
57. Матвієнко Н. М. Конкурентоспроможність Хорватії на світовому ринку туристичних послуг: досвід для України. Часопис картографії. 2017. Вип. 1. С. 93–107. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/chk/chk_2017_17.pdf
58. Немець Л.М., Кулешова Г.О., Соколенко А.В. (2015) Туристсько-рекреаційні ресурси світу / Навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 102 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc-econom-region.univer.kharkov.ua/навчально-методична-робота/навчально-методичні-посібники/>
59. Оцінка туристичного потенціалу регіону та рівня його використання класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/1637>
60. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://odnb.odessa.ua/vnn/book/721>
61. Підходи до визначення поняття „потенціал” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Ковальська/page5.html
62. Популярний сайт екзотичних турів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://marakuya.kiev.ua/croatia-state.html>
63. Посольство України в Республіці Хорватія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://croatia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-horvatiyi>
64. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

65. Регіони Хорватії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tripmydream.ua/croatia/regions>
66. Скаврон Б. Країна тисячі островів і батьківщина краваток. Чим вабить Хорватія? // Місто. – № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mi100.info/2018/07/15/krayina-tysyachi-ostroviv-batkivshhyna-kravatok-chym-vabyt-horvatiya/>
67. Федорченко В.К., Пазенок В.С., Кручек О.А., Дьорова Т.А., Любіцева О.О. (2013) Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму / Монографія. К.: ВЦ "Академія", 2013. 368 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/books_ukr/turyzmologia.htm
68. Хорватія в ЄС у цифрах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aueb.gr/sites/default/files/library/download/Croatia_Statistics.pdf
69. Яковчук О.В. (2010). Оцінка туристичного потенціалу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gt_2010_10_13